

## INTERVJU SA SELJATINOM NOVOSELOM

Priština | Datum: 16. februar 2022

Trajanje: 102 minuta

Prisutni:

1. Seljatin Novosela (sagovornik)
2. Anita Susuri (vodila intervju)
3. Renea Begoli (kamera)

*Simboli u transkripciji, neverbalna komunikacija:*

() – emocionalna komunikacija

{ } – sagovornik objašnjava nešto gestovima.

*Druga pravila transkripcije:*

[ ] - dodatak tekstu kako bi se pomoglo razumevanje

Fusnote su dodaci koji pružaju informacije o mestima, imenima ili izrazima.

## Prvi Deo

**Anita Susuri:** Možete li da se predstavite, vaš datum rođenja, nešto o vašoj porodici?

**Seljatin Novosela:** Da, ja sam rođen u Vučitrnu 1. jula 1945. godine. Moj otac se zvao Ismajil, kao u Makhunu, znači iz sela Makhunaj. Dok je moja majka Nailje bila iz sela, mislim, iz sela iz Lapa, [njeno puno ime je bilo] Nailje Šala [alb. Naile Shala]. Imao sam, jer više nemam, mislim, petoro braće i tri sestre. U međuvremenu su mi umrla tri brata, sada smo tri brata, tri sestre. Prvu godinu, osnovnu školu, završio sam je u Vučitrnu, a onda smo 1953. godine prešli iz Vučitrna u Prištinu.

Ja sam, naravno, završio osnovnu školu, pola predmeta nam je bilo na srpskom, osmogodišnja škola. Imali smo srpski, srpski kao predmet. Imali smo zanate na srpskom, fizičko vaspitanje na srpskom, muziku na srpskom. Nastavnik francuskog držao je predavanje na srpskom. Oko polovine predmeta je bilo na srpskom jeziku. Mi ostali zapravo uopšte nismo znali srpski, koliko god smo morali [da ga govorimo] u školi. 1961. sam se upisao na *Shkolla Normale*,<sup>1</sup> [Višu pedagošku školu] tada se zvala *Miladin Popović*, i srećom po nas, sada je *Eqrem Çabej* [Ekrem Čabej]. Dok je se moja osnovna škola zvala *Vuk Karadžić*, i srećom po nas sada je *Elena Gjika*, dakle čak i imena pokazuju...

Dakle, moje detinjstvo je bilo isto kao i svako drugo detinjstvo osobe mojih godina, sa ekstremnim siromaštvom, sa značajnim finansijskim problemima, bez školskih torbi. Imali smo nekakve sveske, tanke sa onim spiralnim povezima. Često bismo uzimali knjige jedni od drugih. Bio sam u Višoj pedagoškoj, a pritom nisam imao cipele, ni patike, imao sam gumene *opinge*.<sup>2</sup> Vreme je bilo takvo, mislim, krajnje siromaštvo.

Za mene je Viša pedagoška bila prekretnica u životu jer tada nije bilo fakulteta u Prištini, ali je postojala škola koja je imala najbolje kadrove. Ne samo u Prištini, već na Kosovu, to je bila upravo Viša pedagoška škola. Spremali biste se da postanete učitelj i tu je bila korist da čim završite školu, odmah

<sup>1</sup> *Shkolla Normale* [Viša pedagoška škola] je otvorena u Đakovici 1948. za obuku nastavnika potrebnih za novootvorene škole. Sa izuzetkom kratkog prekida tokom italijanske fašističke okupacije Kosova tokom Drugog svetskog rata, ovo su bile prve škole na albanskom jeziku koje je Kosovo ikada imalo.

<sup>2</sup> Albanske cipele poput mokasina.

počnete da radite. Sada je teško da odmah krenete da radite, a tada [kad ste diplomirali] još teže. Tamo su nam predavali najbolji profesori iz tog vremena, među njima [Pajazit Nuši](#) [alb. Pajazit Nushi] Salji Nuši [alb. Sali Nushi], Bećir Kastrati [alb. Beqir Kastrati], Šefket Veljiu [alb. Shëfqet Veliu], i mnogi drugi.

Mi posebno, kao mladi ljudi, puno smo ih voleli, skoro smo obožavali dva profesora koja su završila Višu pedagošku u Elbasanu. To nije bilo poznato u to vreme, izostavljeno je, da je Višu pedagošku u Elbasanu osnovao Luid Gurakući [alb. Luigj Gurakuqi],<sup>3</sup> imalo je to svoj simbolizam. Oni su nam predavali na Višoj. Tamo sam naučio svoje prve pesme koje smo dobijali u tajnosti, koj ne znam čak ni odakle su dolazile, na primer, pesme, mislim *Shqipnia e Robnume* [alb. Okupirana Albanija] Paška Vase<sup>4</sup> ili *Kosova e Lirë* [alb. Slobodno Kosovo] Pira Floćija [alb. Pirro Floqi], ili *Gjarpërinjtë e Gjakut* [alb. Zmije krvi] Adema Demaçija,<sup>5</sup> o kojem ću više pričati kasnije. Jedva smo dobili *Lahuta e Malësisë*<sup>6</sup> [alb. Planinska frula] Đerđa Fište.<sup>7</sup> Prepisali bismo ih i slali dalje jedni drugima.

Dakle, to su bila vremena kada sam prvi put počeo da upoznajem sebe, mislim, da sam Albanac, da sam Albanac. Iz vrlo malo podataka sam saznao da je Kosovo bilo deo Albanije, izdvojeno je oko 1912. godine. 1945. godine je ponovo odvojeno i bili smo pod okupacijom. Kao što sam pomenuo u osnovnoj školi, tada u prištinskoj Višoj školi kada smo se spremali da postanemo nastavnici, manje-više polovina predmeta se predavala na srpskom jeziku. Zamislite ironiju! Spreмали bismo se da postanemo učitelji, dok smo predmete učili na srpskom. To je prvo bio nedostatak profesora, nedostatak kadra, ali mali broj stručnih i stručnih profesora nije smeo da radi.

A onda je u Višoj postojala književna grupa *Migjeni*. Zaista fin momak ju je vodio, poznati pesnik po imenu Zećir Gervala [alb. Zeqir Gërvalla], koji je na sreću još uvek živ [i živi] u Americi. Svake nedelje ili svako malo tamo bismo imali sat čitanja. Jednog dana, Zećir Gervala, za koga smo saznali da je prijatelj sa Ademom Demaçijem, rekao nam je tokom tog sata čitanja, "Kada se završi ovaj sat čitanja, govoriće i Adem Demaçi." Bio je nakratko pušten iz svog prvog boravka u zatvoru 1963. "Kad Adem Demaçi govori, treba da se raširite po sali." Viša je imala amfiteatar koji je mogao da primi oko 250

<sup>3</sup> Luid Gurakući alb. [Luigj Gurakuqi] (1879-1925) bio je albanski političar, pisac i ključna ličnost albanskog nacionalnog buđenja. Doprineo je proglašenju nezavisnosti Albanije i bio je zagovornik obrazovanja i kulturnog razvoja.

<sup>4</sup> Paško Vasa [alb. Pashko Vasa] (1825-1892) bio je albanski pisac, pesnik i nacionalista. Najpoznatiji je po svojoj patriotskoj pesmi *O moj Shqypni*, koja je odigrala značajnu ulogu u albanskom nacionalnom buđenju.

<sup>5</sup> Adem Demaçi [alb. Adem Demaçi] (1936-2018) je bio albanski pisac i političar i dugogodišnji politički zatvorenik koji je u zatvoru proveo ukupno 27 godina zbog svojih nacionalističkih uverenja i političkog delovanja. Godine 1998. postao je šef političkog krila Oslobođilačke vojske Kosova, iz koje je podneo ostavku 1999. godine.

<sup>6</sup> *Lahuta e Malësisë* [Planinska frula] je epska pesma koju je napisao albanski pesnik Đerđ Fišta. Objavljena 1937. godine, smatra se remek-delom albanske književnosti, koji slavi istoriju i kulturu albanskog naroda kroz mit i legendu.

<sup>7</sup> Đerđ Fišta [alb. Gjergj Fishta] (1871-1940) In 1921 he became the Vice President of the Albanian parliament. je bio brat albanski franjevac, pesnik, prosvetitelj, političar i narodni heroj. Bio je predsednik komisije Kongresa Monastira, koja je sankcionisala albansko pismo. Godine 1921. postao je potpredsednik albanskog parlamenta.

učenika, u to vreme nije bilo škole sa boljim amfiteatrom. “Kada Adem Demači govori, treba da aplaudirate, samo aplaudirate.”

Adem Demači je preuzeo reč, pre nego što je počeo da govori, mi koji smo se raširili, oko pet-šest prijatelja je počelo da aplaudira i nakon našeg aplauza pridružili su se i drugi ljudi. Zatim, kada je Adem Demači uzeo reč, rekao je, “Imam problem, da li da govorim ili ne? Čuo sam tvoje pesme, tvoje priče, mnoge su mi se dopale. Imali smo i neke misli, ali ste mnogo aplaudirali. Sada ako vam se ne sviđa ono što kažem, možda ćete požaliti što ste uzalud aplaudirali. Trebalo je da me pustite da govorim jer je moguće da ću to zabrljati,” njegova prirodna skromnost, “ali sada ne znam šta da radim.” Njegova skromnost nas je još više inspirisala i naš aplauz je prerastao u ovacije, cela prostorija je ustala na noge.

Na neki način mogu reći da sam tada prvi put sreo Adema Demačija. Iako su nam domovi bili u istoj ulici kod Dodona teatra. Sada tamo živi Ademova porodica jer bismo ga obično zvali *bac* Adem. Tada sam ga prvi put sreo. Do sada sam napisao oko 12-13 knjiga o Ademu Demačiju. Dok ovi iza mene {odnosi se na knjige u sobi}, ovo je projekat sa 14 tomova koji sastavljaju život i delo Adema Demačija, o čemu ne mogu da pričam jer bih morao da pričam mesec dana. I tako to znači...

**Anita Susuri:** Kakav je govor bio govor Adema Demačija? O čemu je pričao?

**Seljatin Novosela:** Ne, nije to bila neka vrsta govora, radilo se o spisima učenika, nekim mislima koje nismo dovoljno shvatili. “Postaćete dobri učenici, obrazovani i pristojni. Morate postati dobri učitelji. Kosovu su zaista potrebni nastavnici, potrebno mu je da vaspitavate [učenike] u nacionalnom duhu. Kosovu treba mnogo toga, svega. Ali, njemu su najpotrebniji nastavnici i vi ćete se raširiti u osam oblasti Kosova. Dakle, vi ste buduća nada Kosova, koja nam je veoma potrebna. Dakle, volim vas, cenim vas.”

Dakle, od Više škole do Prištine je možda 20 minuta, dakle tri-četiri kilometra, naravno vratili smo se peške sa *bacom* Ademom. Bilo je kasno jer bi se časovi čitanja održavali uveče, po završetku škole. Otpratio sam ga kući i naše kuće su bile u blizini. Predlagao mi je sve vreme da pišem, “Uči, čitaj, piši eseje, radi domaći, ali ne zaboravi da pišeš,” to je bila njegova poruka, “i piši kad god osetiš inspiraciju, svu inspiraciju koju dobiješ, stavi na papir. Ostavi ga po strani dva-tri-pet meseci, ne diraj ga. Kada se vratiš na ono što si napisao, prva stvar koju ćeš da uradiš je da kažeš: ‘Bio sam dobar,’ jer to više ne možeš da napišeš, jer je bio pisac.

Onaj, *Jeta e Tretë* [alb. Treći život], koji vidimo, sve su to priče Adema Demačija i *Gjarpërinjtë e Gjakut*, koje je objavljivao od ‘53. do ‘58. kada je bio u zatvoru po prvi put. Ovo su prva pisana dela Adema Demačija. Zato je Adem Demači bio osoba koja je imala iskustvo, imao je mnogo iskustva. Dakle, bio je to sastanak za koji bih mogao reći da je bio skoro prekretnica u mom životu. U međuvremenu su u Višoj počeli da se pišu parole. Sa leve strane, dok idete ka Višoj, nalazi se prilično visoko brdo od cigala

i uz pomoć učitelja, naravno, “Živeo 29. novembar!” bilo je napisano. To se, naravno, odnosi na Dan Jugoslavije.

Neko noću, neko nestašan, ili možda dobar dečak ili devojka, ali ja ih nisam poznavao, promenili su devetku u osmicu. Dodali su neke cigle, moglo se reći da su dodane, a onda su je ofarbali belim krečom. Ali iz daljine, oko metar, ispalo je vrlo simbolično. Ne “živeo,” već “živeo,” ne “živeo 29. novembar,” već “živeo 28. novembar.” Tada je to postalo vest. Danas to nije ništa, ali tada je bilo u vestima. Jer reći “Živeo 28. novembar” znači živeo Ismail Ćemali [alb. Ismail Qemali], živeo Isa Boljetini, živela Albanija, živela zastava. Zato smo mi kao deca zapravo bili inspirisani ovim, ovim sloganom.

U međuvremenu, ne znam da li je bio kreč ili kreda, ali znam da sam to video. Na povratku za Taukbahče, na raskrsnici koja vodi za Grmiju, neko je velikim slovima ispisao slogan uz ivicu puta, “Kosmet pripada Albaniji.” Veoma moćan. Tog dana je u Višu školu došao Fadilj Hodža,<sup>8</sup> koji je tada bio predsednik skupštine. I u svakoj učionici imali smo zvučnik iznad vrata. Bilo koja vest, bilo kakva informacija, bilo koje predavanje direktora... je bilo tamo, i naravno, nastavnici i nadzornici su nas zamolili da ćutimo i slušamo šta se priča, bilo je takvo vreme, zaista.

Saznali smo da je tamo došao Fadil Hodža i u tišini smo slušali šta priča. Rekao je, “Neprijatelj,” ne, “Voda spava, ali neprijatelj ne spava. Neprijatelj se infiltrirao u našu sredinu, u naše redove i našao najslabiju tačku. Budući učitelji će se neprijateljski ponašati protiv druga Tita, protiv Jugoslavije, protiv Saveza komunista Jugoslavije i pisati “Kosmet pripada Albaniji.” Ti iredentisti, oni vole Albaniju, vole Komunističku partiju Albanije, vole Envera Hodžu [alb. Enver Hoxha].<sup>9</sup> I moramo se boriti jer su oni opasni neprijatelji, jer su dotakli tačku koju ne treba dirati.”

Da budem iskren, nismo znali ko je to napisao. Saznao sam mnogo kasnije, mnogo kasnije. Kada sam napisao 35 knjiga o patriotskom podzemnom pokretu na Kosovu, razgovarao sam sa momkom koji je bio blizak prijatelj Šar Hodže [alb. Sharr Hoxha], najstarijeg sina Fadila Hodže. Neki prijatelji su me pitali, “Zašto to govoriš?” Govorim to zato što se mora reći istina, uvek istina. Momak, to je bio Foto Neša, Foto Neša, poznati fotograf, a tu je bio i Bujar, koji se prezivao Disdali, poreklom Turčin. A kada je video da sam ja napisao knjigu, da ga citiram, “Ne znam ko je napisao parolu ‘Kosmet pripada Albaniji.’”

Imao je kancelariju negde drugde, Bujar je bio veoma ljubazan momak... oni su bili iz Više pedagoške, gimnazijalci, u ovoj gimnaziji. A pre nego što ste se upisali u prištinsku gimnaziju, onda *Ivo Lola Ribar*,

<sup>8</sup> Fadil Hodža [alb. Fadil Hoxha] (1916-2001), albanski komunistički partizanski vođa iz Đakovice, koji je bio na nizu visokih funkcija na Kosovu iu Jugoslaviji, uključujući rotirajuće mesto potpredsednika Saveznog Predsedništva, najviše rukovodeće mesto u Jugoslaviji pod Titom, 1978-79. Penzionisan je 1986, ali je izbačen iz Saveza komunista pod optužbom za nacionalizam.

<sup>9</sup> Enver Hodža [alb. Enver Hoxha] (1908-1985) je bio vođa Komunističke partije Albanije koji je vladao Albanijom kao diktator do svoje smrti.

sada *Sami Frashëri*, to je bila vest, vest. Jer tamo su uglavnom bila deca vođa. A onda je došao Bujar Disdali i rekao, “Znate li ko je napisao slogan ‘Kosmet pripada Albaniji?’” “Ne,” “On je to napisao,” rekao je, “Šar Hodža, sin Fadila Hodže.” Neverovatno, neverovatno! Da sin Fadila Hodže napiše, “Kosmet pripada Albaniji,” velika stvar. Nisam poznavao Šara, iz daljine, ali nismo bili prijatelji. Vođin sin i mi smo bili u različitim školama.

Šta hoću da kažem... dok je Vahide, Vahide, žena Fadila Hodže, bila poznata profesorka istorije. Da vas obavestim, da to nazovem svojevrsnom analizom, Šar Hodža je od nekoga saznao da “Kosmet pripada Albaniji.” Od koga? Od oca, jer je njegov otac dobro znao da je Kosovo deo Albanije. Zašto pominjati ovaj trenutak? Uveren sam da je historiografija, deo ovog posla kojim se i vi bavite, deo toga.

Zapravo, rekao mi je Zekiria Cana, poznati istoričar... Koristio sam neke, koristio neke fusnote na kraju knjiga, rekli su mi to i to. Što se tiče metodologije, jer ja nisam istoričar, ja sam profesor jezika, ali on je bio istoričar pa mi je bio urednik. “Mogu li u fusnoti da navedem misli ove osobe o određenom događaju?” Rekao je, “Da, ako je izjava autentična, tačna je, to treba napomenuti u fusnoti, tačnija je od bilo kog drugog dokumenta. Dokument može biti falsifikovan vezano za to ko ga je napisao. Određenog dana kada se citira ta odluka, ne citira se autor koji je to rekao, već se citira knjiga.”

Citiram ove misli. Šta to znači? Počeci mog patriotskog, odnosno političkog aktivizma, tačnije političkog, ali suštinski patriotskog, to je bila Viša pedagoška. Prekretnica u mom životu bila je Viša pedagoška škola. Jednog dana, jedne noći zapravo, jer je nastava bila popodne, kada sam se vraćao kući, video sam svoju majku Naile, sada pokojnu, sa ženom mog brata [Sabrija \[Novosela\]](#), kako šeta uznemireno po dvorištu, “Šta se dešava?” Rekla je, “Sabri,” rekla je, “je ljut na sve.” Sabri, moj brat, sada vlasnik *Nëna Naile*.<sup>10</sup> Pitao sam, “Zašto?” Rekla je, “Legao je,” rekla je, “čak je izbacio svoju ženu iz sobe,” Safete. Tek što su bili u braku, ni godinu dana. “I neće nikoga da pusti u sobu,” bili su zabrinuti.

Pokucao sam na vrata, ali on ih nije otvorio. Pokucao sam ponovo, ali on i dalje nije otvorao. “Sabri, Seljatin je,” otvorio je. Zaključao je vrata neakvim mehanizmom. Kada sam ušao, cela soba je bila ispunjena finom svilenom tkaninom u crvenoj, žutoj i crnoj boji. Dobio je zadatak da šije zastave. “Hoćeš li da mi pomogneš?” Ja sam rekao da. Dobro sam crtao, bio sam učenik čuvenog profesora Endela Beriše [alb. Engjëll Berisha]. Rekao je, “Nacrtaj mi orla jer sam dobio pismo, brate,” ali pismo uopšte nije stiglo, s obzirom na uslove u kojima smo radili. Ove stvari koje vam govorim nisu za vas jer ste premladi. Ali čak i velikom broju drugih, uključujući i moju decu, ne bi verovali, jer je neverovatno kada se brat ne usuđuje da kaže bratu nešto. Kad se sin ne usuđuje da kaže majci. Kada se muž ne usuđuje da kaže svojoj ženi.

Ono što mi je rekao uopšte nije istina. “Vidi,” rekao je, “primio sam ovo pismo. A on je rekao, “Seljatine, izađi...” [on] je bio krojač, radio je u radnji, ali je imao i malu mašinu koju je koristio kod kuće posle radnog vremena. “Izađite na ovaj dan, u ovo vreme, na ovo mesto, u ovom trenutku. Uzmite ovaj

<sup>10</sup> *Nëna Naile* je rehabilitacijski i spa centar.

materijal i sašijte 100 albanskih zastava. Ponovo ih umotajte i ostavite na tom mestu. Ne govori nikome, neka niko ne zna, i ako ne izvršite ovaj zadatak, mi ćemo pogubiti vas i vašu porodicu.” Bio sam prestravljen. To uopšte nije bilo tačno, ali da bi to opravdao, znate. I tako, jedna zastava se oštetila i sašili smo 99. Tih 99 zastava je potom podeljeno po celom Kosovu, uključujući Prištinu i Prizren, naravno. I to je bila aktivnost organizacije Revolucionarni pokret za ujedinjenje Albanaca, koju je osnovao Adem Demači, a ja nisam znao, saznao sam za to mnogo kasnije.

Septembra 1963. sa Zećirom Gervalom [alb. Zeqir Gërvalla], sa Fazlijem Grajčevcem [alb. Fazli Grajčevci] koji će kasnije postati svetac i sa mnogim drugima. Tada je ovaj pokret, ova organizacija, imala sedam odbora. Pošto je NBA (Narodnooslobodilačka borba Albanije) imao odbore, nisu imali ogranke. Sada te stranke imaju ogranke, ali su tada imale odbore. Dakle, NBA je imao komitet Prištine, Mitrovice, Peći, Đakovice, Gnjilana, Skoplja i Istanbula. Srećom, predsednik koji je vodio Istanbulski komitet, odnosno Njazi Saragjoglu [alb. Njazi Saragjoglllu], još uvek je živ. Živi u Istanbulu.

Dakle, neke aktivnosti su sprovedene. Kakve aktivnosti? Podizanje transparenta sa sloganima i zastavama, to je ono što je značilo. Ali u međuvremenu, Adem Demači je napisao program od 54 stranice, koji sam dobio iz arhive, na sreću je sačuvan. Prvi član, koji je suština ove organizacije, kaže, “Naš pokret,” odnosno organizacija, “ima za cilj oslobođenje Kosova i drugih albanskih teritorija koje je okupirala Jugoslavija i obezbeđenje prava na samoopredeljenje do otcepljenja, uz krajnji cilj ujedinjenja ovih teritorija sa majkom Albanijom.” Taj dokument postoji, a ja sam ga objavljivao na desetine puta.

Srbija ju je smatrala jednom od najopasnijih organizacija tog vremena. Posle relativno kratkog perioda aktivnosti, nažalost, usledila su zatvaranja. Niko ne zna tačan broj, ali Adem Demači je stalno govorio da je oko 300 ljudi bilo zatvoreno. Kakva su bila ta ispitivanja? Sama činjenica da je Fazli Grajčevci ubijen pod mučenjem to pokazuje jer najveći užas nije ubistvo, streljanje ili vešanje. Najveći užas je kada čovek umre od torture. Vi ste veoma mladi i želim da vas zaštitim, da vas poštediti da ne znate kakve su vrste mučenja tamo korišćene. Kada neko umre od torture, možete zamisliti da su svi ostali mučeni na isti način. Posle zatvaranja Adema Demačija i njegovih drugova, uhapšen je i moj brat Sabri. Ostali smo napolju...

**Anita Susuri:** Koja je to godina bila? Samo da imam...

**Seljatin Novosela:** 08.06.1964.

**Anita Susuri:** ‘64.

**Seljatin Novosela:** A sada, mi koji smo ostali, mladići i devojke su, naravno, nastavili da dižu zastave i ispisuju parole. Sada je naš cilj, između ostalog, bio da pokažemo da ćemo uprkos zatvaranju Adema Demačija i njegovih drugova nastaviti svojim putem.

Kada smo podelili zadatke, naš drug Iljmi Rakovica [alb. Ilmi Rakovica] je pitao, “Gde hoćete da pišete parole i dižete zastavu?” Izabrao sam Vučitrn. Ostalo mi je to sećanje, imao sam tada oko 18 godina, 17 ili 18. I osećao sam se kao da će mi biti lakše da odem u rodno mesto jer je sve moralo da se radi noću, naravno, u 22:00. Ako ste uspeli da to uradite od 22:00 do 22:05, dobro, ako ne, nismo mogli da rizikujemo više vremena, tako je bilo.

Otišao sam sa svojim prijateljem, Ibrahimom Gašijem [alb. Ibrahim Gashi], u Kosovo Polje autobusom. Od Kosova Polja do Vučitrna vozom, a od železničke stanice pešačili smo. Tu je bila gradska tvrđava, gde se moglo ići na otvoreno jer je bilo vruće. Tamo smo gledali film jer smo morali da ostanemo negde do 22:00 i nismo imali gde da odemo. Kako bismo mogli da lutamo ulicama? Imao sam mnogo *ilake* [rođaka] tamo, kako kažu u Đakovici, ali nisam smeo da ih posetim, “Zašto ste došli? Kako?” Kada se film završio, izašli smo i videvši da je 22:00, krenuli smo.

Moj prijatelj je podigao zastavu tačno tamo gde je bilo svetlo na vrhu stuba. Bio je atletski tip. Zašto bi se neko penjao 10-15 metara? Čini se da bi se uhvatio rukama i oslobodio noge, zatim se uhvatio nogama i pustio ruke. Brzo se popeo. Tamo je postavio zastavu. Morali smo da se penjemo sa kleštima, a ruke su nam bile namazane belim lukom da, kada nas uhvati UDBA,<sup>11</sup> policija i psi, ne bi mogli da osete naš miris, naše tragove, zbog mirisa belog luka. Tako je bilo tada. A onda sam davao znak iz ćoška na skretanju, baš u mom kraju gde sam rođen, otišao sam odatle kada sam imao sedam godina, a osećao sam se emotivno još kao dete. Tada sam mu davao znak da prestane jer nismo imali vremena, morali smo još da napišemo parole. Prioritet je bila zastava, a parole ako smo imali vremena.

Istina je da je podigao zastavu i ljubio je gore na vrhu. Dao sam mu znak da nije vreme za ljubljenje, nismo imali vremena, beži! Pomislio je da je to znak opasnosti, pa se brzo spustio. Kada je sišao, nogama i rukama, celo telo mu se zaglavilo od krhotina od drveta. Bili smo samo deca. Imao sam tekst za tri slogana da napišem, pošto sam bio dobar u crtanju. Slogani su morali da budu što kraći i da prenose poruku. Prvi slogan je bio jasan, “Hoćemo slobodu!” Nismo potrošili mnogo vremena na to. Drugi slogan “Živela Albanija,” jer oni koji su nas učili su znali da bez Albanije Kosovo neće opstati, bez Albanije nema ništa, nikad. Sada, bez Albanije, nema Kosova. Sve je to politika.

Treći slogan koji sam zaista želeo da napišem, kada sam pre 10-15 godina podelio ovu priču na događaju povodom inauguracije knjige o Redžepu Malji, [alb. Rexhep Mala],<sup>12</sup> nisam znao da je sin

<sup>11</sup> *Služba državne sigurnosti*, poznata i po originalnom nazivu Uprava državne bezbednosti, bila je tajna policijska organizacija komunističke Jugoslavije. U svim vremenima bio je najpoznatiji kao UDBA (izgovara se kao jedna reč, a ne kao akronim), i bio je najčešći kolokvijalni naziv organizacije tokom njene istorije.

<sup>12</sup> Redžep Malja [alb. Rexhep Mala] (1951-1984) bio je istaknuti albanski intelektualac i političar, poznat po svom zalaganju za prava Albanaca na Kosovu. Igrao je značajnu ulogu u albanskim nacionalističkim pokretima i bio je ključna ličnost u političkom pejzažu Kosova tokom kasnog 20. veka. Redžep Mala je preminuo pod sumnjivim okolnostima, navodno zbog trovanja. Njegova smrt je naširoko smatrana kao atentat koji je organizovala jugoslovenska tajna policija.



Envera Hodže u publici, a ja prepričavao ovu životnu priču, ne znam kako je nastala. Rekao sam, “Treći slogan mi je ostavio mnogo žaljenja jer ga nisam napisao. Počeo sam da ga pišem, ali sam morao da ga ostavim na pola puta jer je bio duži, “Živeo Enver Hodža!” Uspeo sam samo da napišem “Živeo,” ali nisam uspeo da napišem Envera Hodža jer mi je prijatelj dao znak da bežim.” Video je nekoga sa sekirom, da li bi iko noću bio napolju sa sekirom, osim ako nije izazivač nevolja? Iz straha smo to ostavili na pola puta.

I onda je jedan od mojih prijatelja, [Hidajet Hiseni](#) [alb. Hydajet Hyseni] je rekao, “Da li ti je žao što nisi napisao ‘Živeo Enver Hodža’? Izadi i napiši to sada,” “Neću to sada pisati jer nije vreme,” pa ovako. A onda sam i ja bio u zatvoru, da vam pravo kažem, odležao sam malo u zatvoru, ali kada sam izašao iz zatvora, izbacili su me iz škole, moj brat je u međuvremenu, Sabri, osuđen na devet godina. Stvari su postale teške, stotine ljudi je bilo zatvoreno. Svi moji prijatelji su bili zaglavljeni kod kuće, devojke su imale porodice po selima, išle su da rade u bašti, radeći seoske poslove. Počeo sam da čuvam krave kod kuće, postao sam pastir. Mislim, bio je to duboko tužan osećaj.

**Anita Susuri:** Šta je sa hapšenjem, kako se to dogodilo?

**Seljatin Novosela:** Izvinite?

**Anita Susuri:** Kako je došlo do hapšenja?

**Seljatin Novosela:** UDBA me je pitala, “Hoćeš li da vidiš Sabrija pošto ga nisi video u zatvoru?” Rekao sam, “Naravno.” Kad su me odveli u zatvor, rekli su, “Nismo te zvali da vidimo brata, zvali smo te zbog nekog posla koji si nedavno radio,” to je to, gotovo. Zato što smo još mislili da će te ubiti iz UDBE kada te vide. UDBA su ljudi koji će te odmah prevariti, način na koji su zatvarali ljude, kako pričaju, kako se ponašaju napolju. Oni su ljudi sa najugodnijim manirama koje neko može da vidi. Takva je tajna služba, nisu agresivni. Njihova agresija je u ćeliji, u zatvoru i na ispitivanjima.

**Anita Susuri:** U koji zatvor su vas prvobitno poslali?

**Seljatin Novosela:** U Prištinu. I prvi razgovor, jer kada su zatvorili mog brata Sabrija, imali smo sliku Skenderbega, sliku na zidu. Nije vredno pričati o tome kako smo dobili tu sliku. Naime, kada su je uzeli, skinuli su ram i razbili sliku na dva, četiri dela i uzeli je kao *corpus delicti*, znači kao krivični dokaz. E sad, jedan od tih istražitelja *shkije*<sup>13</sup> iz UDBE je rekao, “Recite nam sve što znate o Skenderbegu.” Šta sam znao? Ništa. Nisam znao ništa. Naravno, bilo ih je pet-šest, svaki na svoj način je vikao. Rekao je, “Reci nam sve što znaš o Skenderbegu,” rekao sam, “Ne znam ništa,” “Kako,” rekao je, “ne znaš?” Istina, moja slika nije bila metar puta metar, ali *shka* je preterala. Rekao je, “Imaš sliku na zidu od jednog metra na kojoj je Skenderbeg, ali ne znaš ništa. Govori.”

<sup>13</sup> *Shka* (m.); *shkinë* (ž.), množina *shkije*, je pogrdan naziv kojim Albanci nazivaju Srbe.

Sve što sam znao, čuo sam od profesora književnosti Ditara Ćamilija [alb. Ditar Qamili], iz Prespe u Makedoniji, koji je dobro govorio srpski, kao i oni. Ispričao nam je legendu da je Vojsava, Skenderbegova majka, sanjala da će roditi dete sa zvezdom na čelu, kao legenda. I da je tokom rata protiv Osmanskog carstva, tokom opsade Kruje, Skenderbeg, prema legendi, leteo na svom konju, nije hodao, već je leteo s jedne padine na drugu. U Kruju sam video nešto što je ličilo na potkovicu, siguran sam da je od kiše, od snega... ima oblik potkovice, a zove se *Otisci kopita Skenderbegovog konja*. Znao sam bajke, nisam znao ništa stvarno. Ali znao sam nešto. Rekao mi je, ti ne razumeš srpski, zar ne? [Obraća se osobi koja vodi intervju].

**Anita Susuri:** Da, razumem.

**Seljatin Novosela:** Razumeš? “*Gde se rodio?*” [govori na srpskom] rekao je, “*Skenderbeg?*” Ja, tihim glasom, jadno dete, oni su svi stajali, ja sam sedeo na stolici u ćošku, i rekao sam, “*Rodio se u Albaniju*” [govori na srpskom]. “*A zašto se borio Skenderbeg?*” “*Skenderbeg...*” nisam znao dobro jezik (smeši se) ali sam rekao, “*Borio se za oslobođenje Albanije*” Šta još želiš da znaš? To nije bilo ništa značajno. Sa takvom silinom me ošamario, to je bio prvi šamar dok sam sedeo, a bio je visok kao topola. Ošamario me je takvom silinom da ne samo da sam pao, nego je pala i stolica na kojoj sam se nalazio, a on je pao na mene. Drugim rečima, nastao je *kijamet*.<sup>14</sup> Mislili su da im se rugam, ali tako je bilo, ja sam im se rugao jer sam bio klinac (smeje se).

Ovo je bio moj prvi susret sa UDB-om. Kasnije je istrage uglavnom vodio *shka* koji je govorio albanski. Albanski istražitelji UDB-e bili su neuporedivo gori od *shkije*. Da li je to lako razumeti? Nije lako, ni vi ni sutrašnji čitalac nećete moći da razumete. Zašto? Srbija je imala *shkije* koliko je htela u Srbiji, a imala je i na Kosovu koliko je htela, ali je Albancima bilo gore od *shkije*. Mučenja koja su Albanci koristili tokom istraga, uvrede koje su nanosili, poniženja koja su naneli... *shkije* nikada nisu mogle da smisle takve stvari.

Četiri puta sam bio u zatvoru. 1964. i 1965. godine, kada sam osuđen na pet godina zbog demonstracija, 1975. godine kada sam osuđen sa Ademom Demačijem i Redžepom Maljim, a 1981. godine kada sam dobio šamare od *shka* islednika, svi su bili Albanci. Ove stvari treba znati, treba ih čuti, treba ih razumeti. Za albanske pripadnike UDB-e, policiju, tužioce, sudije, lidere Komunističke partije, Kosovo ne samo da ne bi bilo republika, čak ni *Pokrajina Kosova* [govori na srpskom], to bi bio Kosmet, Srbija. Da nije bilo Adema Demačija i njegovih drugova, da nije bilo OVK-a<sup>15</sup> i Adema Jašarija,<sup>16</sup> danas bi Kosovo bilo Srbija. Bilo je takvih Albanaca koji su voleli Srbiju, koji su voleli Jugoslaviju, koji

<sup>14</sup> Tur. *kıyamet*, bukvalno smak sveta. Obično se koristi da opiše haotičnu i tešku situaciju.

<sup>15</sup> Alb. *Ushtria Çlirimtare e Kosovës* - Oslobođilačka vojska Kosova, bila je albanska gerilska paravojna organizacija koja je tražila odvajanje Kosova od Savezne Republike Jugoslavije i Srbije tokom 1990-ih.

<sup>16</sup> Adem Jašari [alb. Adem Jashari] (1955-1998), poznat i kao “legendarni komandant,” bio je osnivač OVK, slavljen kao njen najistaknutiji vođa i simbol nezavisnosti Kosova. Poginuo je u martu 1998. godine, zajedno sa svojom 20-članom porodicom – polovina maloletnih devojčica i dečaka – u pucnjava sa srpskim trupama tokom trodnevne opsade njegovog doma u Prekazu.

su voleli Tita.<sup>17</sup> Ovo je istina, bolno je, ali se mora reći istorijska istina. Tako sam ostao neko vreme nakon izlaska iz zatvora kada su mi prekinuli školovanje. Ali onda...

**Anita Susuri:** Koliko dugo ste bili tamo?

**Seljatin Novosela:** Izvinite?

**Anita Susuri:** Koliko...

**Seljatin Novosela:** Malo, malo. 30 dana.

**Anita Susuri:** Niste primali posete?

**Seljatin Novosela:** Ne, ne, kakva poseta. Posle izlaska iz zatvora, posle dve godine, 1. jula '66, na svoj rođendan, bio sam u zatvoru u poseti Sabriju na Golom otoku. Sabri je služio devetogodišnju kaznu, ja sam otišao sa svojom majkom, Sabrijevom ženom, i Ilirom, Sabrijevim sinom. Bio je trenutak kada mi je Ilir, koji nije prepoznao svog oca, razumljivo, rekao, pošto me deca zovu *bac* i još uvek govore, "Bac, kako tata izgleda? Zato što ga ne poznajem." E sad šta da objasnim, samo sam rekao, "Tata je najzgodniji od svih," jer su mnogi zatvorenici izlazili. Rekao sam, "Malo je crn," iako Sabri nije bio samo malo crn, bio je prilično... znate. Ali tamošnje jako sunce dalo mu je čokoladnu boju, jer je sve vreme provodio napolju. Do ovde je pustio brkove {dodiruje obraze rukama}. Pa sam mu rekao, "Izgleda ovako, ovako, ovako."

Bio je to trenutak, neopisiv, neobjašnjiv i tužan trenutak. Kada je Sabri izašao sa svojim prijateljima, tu su bili i Avdil Lahu [alb. Avdyl Lahu], koji je bio zatvoren sa njim, Fadilj Cuka [alb. Fadil Cuka] i još neki iz Prizrena, Hadži Zibaj [alb. Haxhi Zyba] iz Bukoša i mnogi drugi momci iz Prizrena. E sad, prvi je izašao jedan od tih prijatelja i čim ga je Ilir ugledao, zagrio ga je oko vrata, misleći da mu je otac, jer je crn i ima brkove, što je srceparajuće. Sabrin prijatelj je shvatio da je dečak napravio grešku. Rekao je, "Ilir, ja sam prijatelj tvog oca, ja sam prijatelj tvog oca, a ne tvoj otac." Bilo je teško, strašno, strašno!

## Drugi Deo

**Seljatin Novosela:** Tog dana, Sabri je bio veoma srećan i rekao je, "Jesi li čuo vesti?" Rekao sam ne. "Zašto?" Rekao sam, "Išli smo vozom iz Kosova Polja za Beograd i onda smo prešli iz Beograda u drugo mesto, Zagreb. U Zagrebu smo se ukrkali na voz za Rijeku i iz Rijeke za... ništa nismo čuli, putujemo tri

---

<sup>17</sup> Josip Broz Tito (1892-1980) je bio komunistički lider Jugoslavije od 1943. do svoje smrti 1980.

dana,” rekao je, “Opkolili su Aleksandra Rankovića.”<sup>18</sup> Ranković je bio najbliži saradnik Maršala Tita. Ali činjenica da je bio *shka* i da je bio šef UDB-e za njih je bila dobra vest, ispostavilo se da je to bila dobra vest. Ispostavilo se da je to dobra vest. Da ste stariji [obraća se anketarima], govorili bismo slobodnije jer vi ove stvari, naravno, ne znate. Čuli ste nešto, ali niste...

**Anita Susuri:** Da, da, znam...

**Seljatin Novosela:** Ne, mislim, ne znate detalje ali sigurno znate mnogo. Ali da si starija, imao bi više informacija jer znam da znaš ponešto o svemu. Zapravo, ‘66 je bila dobra vest, veoma dobra vest. Počelo je puštanje iz zatvora. Nas koje su izbacili iz škole su primili nazad na studije. Počeo sam da idem na fakultet, što znači da sam izgubio... Bio sam u istoj klasi kao Ibrahim Rugova,<sup>19</sup> Sabri Hamiti,<sup>20</sup> i mnogi drugi, ali sam zaostao jer sam proveo dve ili tri godine kao pastir.

Sada, od ‘66. do ‘68, bilo je to vreme, neka vrsta romantizma svoje vrste. Zašto? Zato što je počela da dolazi štampa iz Albanije, ilegalno. Počele su da stižu knjige iz Albanije, *Historia e Skënderbeut* [alb. Skenderbegova istorija], *Trimi i Mirë me Shokë Shumë* [alb. Hrabar čovek sa puno prijatelja], iz Pitarka, Skenderbegove fotografije, Skenderbegovi amblemi. Bilo je to 500 godina od njegovog rođenja. Pesme o Skenderbegu, film o Skenderbegu. Ovde je negde bio Kino Armata. Ljudi su spavali [kampovali], spavali su da bi ujutru mogli da kupe karte za film *Skenderbeg*, bilo je to vreme romantizma.

**Anita Susuri:** Da li ste ga i vi gledali?

**Seljatin Novosela:** Da, naravno.

**Anita Susuri:** Kako je bilo? Kakav osećaj?

**Seljatin Novosela:** Sad je ovo, idite na Gugl i potražite Skenderbega, glavnu ulogu igra Rus. To je najbolji film koji je do sada napisan i snimljen. Zašto? Zato što ga je napravila rusko-albanska proizvodnja. Kad smo videli Skenderbegov rat, njegovo herojstvo, mislim... onda su počele da nastaju drame *Cuca e aleve*, *Shtatë Shaljanët* [alb. Sedam Shaljane], *Trimi i Mirë me Shokë Shumë* [alb. Hrabar čovek sa puno prijatelja] i drugi. *Plaku i Maleve* [alb. Starac i planine], o Bajramu Kuriju [alb. Bajram Curri]. U stvari, kod nas je počela neka vrsta reaktivacije, ne samo za nas ‘64. jer se to dogodilo i ranije, u stvari, rastao je osećaj optimizma da stvari idu nabolje.

<sup>18</sup> Aleksandar Ranković (1909-1983) bio je srpski partizanski heroj koji je posle rata postao jugoslovenski ministar unutrašnjih poslova i načelnik Vojne obaveštajne službe. Bio je tvrdolinijaš koji je uspostavio režim terora na Kosovu, koje je smatrao bezbednosnom pretnjom za Jugoslaviju, od 1945. do 1966. godine, kada je izbačen iz Komunističke partije i prognan na svoje privatno imanje u Dubrovniku do smrti 1983. godine.

<sup>19</sup> Ibrahim Rugova (1944-2006) pisac i novinar, osnivač i lider Demokratskog saveza Kosova i predsednik Kosova tokom rata i posle do njegove smrti.

<sup>20</sup> Sabri Hamiti (1944-2018) je bio poznati albanski pisac, pesnik i književni kritičar.

U međuvremenu, posle pada Rankovića, Tito je sada bio poznati strateg, veliki patriota, veliki jugoslovenski patriota kao Hrvat. U stvari, [Kaćuša Jašari](#) [alb. Kaqusha Jashari] je jednom rekla, rekla je nešto u ovom kontekstu o Titu. Rekla je, “Ja sam titoista. Ali, ako vas neko čuje da o Titu govorite samo lepe reči,” rekao sam, “Pre svega, Tito nije bio ni Srbin ni Crnogorac, Tito je bio Hrvat i bio je veliki patriota. Ne Srbin ili Hrvat, nego Jugosloven, on je mnogo voleo Jugoslaviju.” Jugoslavija je bila najstabilnija, najjača, najdemokratskija, ekonomski najjača država u odnosu na sve istočne države. Sada bi mogli reći, “Kako možeš to da kažeš? Bili ste u zatvoru tri puta u Titovo vreme?” Ja govorim istorijsku istinu. Ovo je istorijska istina.

Tito je iskoristio situaciju, nekad bi Kenedi dolazio u Beograd, nekad Hruščov, bio je genije, strateg koji je znao da iskoristi okolnosti kao malo ko do sada. Možda niko. Ovo je istina. A onda su počele rasprave o ustavnim promenama, da se unapredi status Kosova, da postane republika, da se dobije pravo na samoopredeljenje, da se otvori Prištinski univerzitet, da se dozvoli albanska književnost. Počelo je da se diše. Održana je međunarodna konferencija, ne nacionalna, međunarodna konferencija u sali Skupštine Kosova.

Aleks Vuthaj je bio predsednik Akademije nauka, doneli su bistu Skenderbega, a Fadilj Hodža je otkrio bistu Skenderbega u svečanoj sali skupštine. Bilo je Francuza, Rusa, Turaka, Italijana. Pročitano je oko 80 radova. Čitalo se, donedavno su ti uzeli fotografiju i pocepali je, *Gde se rodio Skenderbeg?* [govori na srpskom] i sada je došlo do ogromne promene. Ove stvari treba kritički proceniti. Samo neznalice, a na turskom, na arapskom znači neobrazovani, bez znanja, bez obrazovanja, lažovi. Ne sme se lagati, mora se reći istina. Došlo je do velike promene. Samo su Adem Demači i mnogi njegovi prijatelji još uvek služili teške kazne.

Tada nam je došla ideja da organizujemo demonstracije. Zato što su *shkije* govorile, “Samo neki nacionalisti, neki iredentisti, neki enveristi hoće Republiku Kosovo,” pa da pokažemo da to ne traže samo oni nego i studenti i narod, izašli smo na demonstracije. Nismo znali šta su demonstracije, nikada ih nismo videli, gledali smo na televiziji kako su ih radili u Parizu, kako su ih radili u Berlinu, kako su ih radili u Americi, kako su ih radili u Londonu, da vidimo tehnički kako su rađeni. Mislili smo da će nas sve pobiti ako izađemo. U stvari, jedan od naših prijatelja organizatora je rekao, “Ako nas rane ili ubiju, šta da radimo?” Neka počivaju u miru, Osman Dumoši [alb. Osman Domushi] je rekao, “Stavite ih na trotoar i nastavite demonstracije. Biće vremena da se pozabavimo njima.” Zato što mladi ljudi, kako kažu na albanskom, “Mladi su kao severni vetar,” oni su neustrašivi.

Demonstracija se pokazala veoma moćnom, veoma. I pored toga što je dečak poginuo, taj dečak mi je umro na rukama, Murat Mehmeti, nas oko 12 je ranjeno vatrenim oružjem, desetine povređeno, a preko 70 uhapšeno i osuđeno... prve demonstracije su se desile, tj. važno je da znate, u Prizrenu, upravo u Prizrenu. Zatim u Peći, Prištini i drugim mestima. Demonstracija je bila veoma uspešna. Kasnije nam je suđeno zajedno sa mnogim drugima. Osuđen sam sa devetoro mojih prijatelja. Osuđen sam na pet godina i tako dalje.

**Anita Susuri:** A kakva je bila organizacija? Da li je postojala... sigurno je postojala neka vrsta organizacije za takvu vrstu demonstracija?

**Seljatin Novosela:** Da bismo pričali o organizaciji, trebalo bi da razgovaramo dva sata. Ali ako tvom bratu nije bilo dozvoljeno da zna da li se to organizuje, ako tvoja majka nije znala da se to organizuje jer smo mi održavali sastanke u kućama ljudi. Na primer, kada su bili kod mene, izneli bi *krelanë*<sup>21</sup> i malo sira, doneli šolju čaja, a prijatelji bi došli i seli. Kada je član porodice ušao unutra, nisu znali da imamo sastanak, Sabri, koji je upravo izašao iz zatvora, nije znao. Nije mogao znati. Majka Nailje nije mogla da zna. "Prijatelji samo sede i ćaskaju."

Tamo bismo odlučivali šta ćemo tražiti, ko će pisati, ko će podići transparente, ko će organizovati demonstracije, ko će uspostaviti veze sa drugim gradovima. Mislim, to je priča za sebe. Do sada sam napisao šest knjiga, mislim, urađeno je u strogoj tajnosti. I demonstracije su postale snažne, pa su se proširile na Podujevo, Gnjilane i Uroševac. Bili su uspešni, a glavni zahtev je bio samoopredeljenje, koje je mnogo više od republike. Ali naravno i Republika Kosovo.

Onda smo bili kažnjeni i rasejani po Jugoslaviji, i... zapravo, tu je porodični element, verio sam se tri meseca pre nego što sam bio u zatvoru, i naravno, ovo je moja žena {pokazuje fotografiju} i čekala je, naravno, četiri godine. Napisao sam joj čak i pismo nakon što sam osuđen... Objaviću ga u međuvremenu pošto je sledeće godine njen 50. rođendan. Sakupio sam sva pisma koja sam joj slao i koja mi je poslala u zatvor, i objaviću knjigu pisama. Samo ja znam kako sam uspeo da ih izvučem iz zatvora.

U tom pismu sam nekome rekao, nisam im rekao, čak sam napisao i knjigu. Moji prijatelji su pitali zašto nisam rekao, "Draga," nisam rekao draga. Hteo sam da ga udaljim, hteo sam da je oslobodim obaveza prema meni. Rekao sam, "Poštovana devojko," a ne draga, "Poštovana devojko, osuđen sam na pet godina teške robije," nije trebalo da kažem, ali jesam, "Odležaću ove godine," rekao sam joj nešto što nije trebalo, da je povredim, "da li ću izaći iz zatvora ili ne, ne zna se. Nimate nikakvu obavezu prema meni, mladi ste, udajte se, osnujte porodicu, pazite na svoj život. Nimate nikakve obaveze prema meni." Da li sam zaista to mislio? Ne (smeje se). Ali želeo sam, kako kažu, da budem u miru sa sobom i sa Bogom. "Ako sam ja za ovo predodređen, nimate nikakvu obavezu."

Pisala mi je, rekla mi je, "Ne samo pet, već čak i da si osuđen na 15 godina, ne bih tražila drugu sudbinu. Čekaću te ceo život, i ovo, ovo, ovo..." Ovaj fenomen, trebalo je da se pozabaviš ovom temom, a ne oni, fenomen čekanja, svetski fenomen. Ne samo žene sa decom, ne samo žene bez dece, ne samo verenice, koliko je devojaka čekalo? Pet, deset, 15 godina. Ali Lajči [alb. Ali Lajçi] nije imao nikoga oko

<sup>21</sup> *Krelanë* je tradicionalno albansko jelo, koje se sastoji od okruglog hleba prelivećenog sastojcima poput sira, putera, začinskog bilja, a ponekad i povrća ili mesa. Često se služi uz čaj ili druga pića.

15 godina, bez braka 15 godina. Moji prijatelji, njihove žene su otišle u Staru Gradišku,<sup>22</sup> verile su se, školovala se, radeći u bankama u Prištini, i tamo su otišle da se udaju i čekaju. Ovo je pojava kojoj smo posvetili vrlo malo pažnje. Kad kažem mi, mislim na nas, vas, nauku, znanje. Fenomen žena koje čekaju je čudo.

I onda po izlasku iz zatvora, naravno... Pušten sam 27. januara, bio sam u zatvoru 27. januara '69, a izašao sam 27. januara '72. Posle nedelju dana sam se oženio i bilo je to posebno venčanje. Večera se održavala u kući... Večere su se tada održavale u kućama. Onda smo čuli da se u Turskoj održavaju po salonima, govorili smo šta je to, kao *shkije*, to smo govorili. U jednoj kući bila je mlada, žene i devojke, u drugoj su bili muškarci, stričevi i ko god drugi, a u drugoj su bili moji prijatelji. I bilo je venčanje, bilo je fenomenalno za ono vreme. Čak je bio i Šota ansambl<sup>23</sup>, ne pevači, već muzika, mislim, i to je bio veoma, veoma poznat trenutak.

Čak je i moja majka Nailje, dok sam bio u zatvoru, posvetila pesmu mojoj ženi, dok su moje tri sestre, [Igbale](#) [alb. Igaballe], Magbule i Meleke, bile divne žene. Sve tri su tada bili studenti... ona [moja majka] je napisala tekst, rekla je na svoj način jer je bila nepismena. Moja žena se zove Elife i ona negde kaže, "O, Elife, kako si lepo čekala svog muža pet godina," (plače), "pet godina, o Elife, kako si lepo čekala svog muža pet godina. Pet godina je bio u zatočeništvu kako bi Kosovo postalo deo Albanije" (plače).

**Anita Susuri:** Reći Kosovo je Albanija, da li je to tačno?

**Seljatin Novosela:** Da Kosovo bude deo Albanije. I moje tri sestre sa tri tambure, pevaju kako samo sestre umeju za brata. Bio je to trenutak koji se ne može ponoviti. A onda mi se u međuvremenu rodio sin 28. novembra. Kako da mu dam ime? Fljamur [alb. Flamur - zastava]. Ali nisam mogao da ga nazovem Fljamur jer je moj stariji brat već dao ime svom sinu Fljamur. Pa sam ga nazvao Valjon [alb. Valon - talasi]. U međuvremenu, kada se rodila ćerka mog drugog brata, već smo imali Fljamura, sada je Valjon bio moj sin, a sada se Sabrijeva ćerka, koja je u Švedskoj, zove Vljora. Dakle, došlo je zajedno, *Flamuri Valon në Vlorë* [alb. Zastava se talasa u Valoni]. Šta hoću da kažem pod ovim? Ne samo da se razumemo. Ali veliki broj političkih aktivista, čak i kroz imena, pokazao je svoju posvećenost, pokazali su svoju posvećenost. Ništa u životu nije slučajno.

U međuvremenu sam počeo da studiram. Počeo sam '68, ali sam imao nekih značajnih problema tokom tih godina. Nisu mi dozvolili da radim kao nastavnik. U tom trenutku sam dobio dete. U

<sup>22</sup> Stara Gradiška je naselje i opština u Hrvatskoj, istorijski poznato po zatvoru. U različitim periodima, a posebno u 20. veku, zatvor u Staroj Gradiški je korišten za različite političke zatvorenike. Postao je ozloglašen tokom Drugog svetskog rata kao deo sistema koncentracionih logora Jasenovac, a kasnije, u vreme Jugoslavije, korišćen je za zatvaranje političkih neistomišljenika i drugih zatvorenika.

<sup>23</sup> Šota je folklorni ansambl, koji je osnovan 30. septembra 1950. godine, kao Narodni ansambl, odlukom Skupštine Autonomne Pokrajine Kosovo, kao i još tri ansambla u bivšoj Jugoslaviji: Lado – Zagreb, Kolo Beograd i Tanec – Skoplje.



međuvremenu se rodila i moja ćerka Donika. I jednostavno, ova nova generacija Kadrija Zeke,<sup>24</sup> Jusufa Gërvalla [alb. Jusuf Gërvalla],<sup>25</sup> Iljmi Ramadani [alb. Ilmi Ramadani]<sup>26</sup> i mnogih drugih prijatelja je stigla [na scenu]. Zatim su aktivnosti nastavljene i počeo je politički proces, koji je istorija za sebe. Politički proces i uokvireni politički proces imaju suštinsku razliku. Politički proces je kada ste kažnjeni za nešto što ste uradili, dok je uokvireni politički proces kada ste kažnjeni za nešto što biste mogli da uradite. Ovo poslednje je strašnije.

Opet sam se uključio u ovo suđenje, bilo nas je 19. Naravno, Adem Demači je osuđen na 15 godina, Redžep Malja i Isa Kastrati su mučenici, a mnogi od njih su osuđeni na deset do 12 godina. Osuđen sam na sedam godina. Tako je za moju ženu počeo period čekanja, ne sedam godina, ali ja sam odslužio pet. Kada sam izašao iz zatvora, Valjon je već krenuo u prvi razred osnovne škole. Bio je to pomalo emotivan trenutak. Dakle, ovo mi je bilo treće suđenje, a počeo je treći put u zatvoru. Obično su nas selili po ovim zatvorima. Za ova moja četiri zatvora kažem da jesam, ali nisam baš bio, vodili su me u zatvore Priština, Mitrovica, Prizren oko godinu dana, Gnjilane, Niš, Požarevac i Beograd. Ali u ovim zatvorima sam služio kaznu.

**Anita Susuri:** Zašto je dolazilo do ovih transfera između zatvora?

**Seljatin Novosela:** To je policijska stvar. Duga je priča zašto. Na primer, štrajkovali bismo. Kakav štrajk? Ne bismo uzimali hranu. Kakav štrajk? Ne bismo radili. Onda su, da ne bi ustao ceo zatvor, koji ima minimalno 1.000, 1.500 zatvorenika, iz jednog zatvora u drugi prebacivali one koji su bili malo problematičniji, malo buntovniji. Stavljaju ih i u ćelije, stavljaju u samicu. Tokom mog boravka u zatvoru, desetak godina, držali su me u samici oko dve i po godine. Što se tiče Adema Demačija, dosta sam istraživao o njegovom životu i radu i procenio sam da je proveo oko šest godina i četiri meseca u samici.

Ali onda sam u jednom intervjuu čuo da je Adem Demači u televizijskom programu rekao, “Bio sam u uglavnom u samici pet i po godina.” I ko mi je pao na pamet? Veliki brat [Rijaiti TV]. Kakve su to jadne duše? Kakvi su oni nikakvi? Nedelju dana nisu videli majku, plaču. Nedelju dana nisu videli svoju ženu, plaču. Svoju ćerku nisu videli... niko, jadne duše. Pet i po godina Adem Demači je bio sam, sa Bogom. Uglavnom u samoći... i nije kraj sveta...

<sup>24</sup> Kadri Zeka (1953-1982) je bio istaknuti albanski nacionalista i politički aktivista sa Kosova, poznat po tome što je branio i zlagao se za albanska prava u bivšoj Jugoslaviji tokom 1970-ih i ranih 1980-ih. Ubijen je 1982. u Nemačkoj, zajedno sa Jusufom i Bardošom Gervalom [alb. Bardhosh Gërvalla], u napadu za koji se veruje da je organizovala tajna jugoslovenska služba.

<sup>25</sup> Jusuf Gervalla [alb. Jusuf Gërvalla] (1943–1982) bio je istaknuti albanski pisac, novinar i politički aktivista sa Kosova. Bio je vodeća ličnost u pokretu za prava Albanaca u bivšoj Jugoslaviji tokom 1970-ih i ranih 1980-ih.

<sup>26</sup> Iljmi Ramadani [alb. Ilmi Ramadani] (1953) je bio politički aktivista sa Kosova koji se borio za prava i samoopredeljenje Albanaca u bivšoj Jugoslaviji tokom 1970-ih i 1980-ih. Bio je deo istog pokreta kao Kadri Zeka i Jusuf Gervalla, zalažući se za veće političke slobode za Albance.



**Anita Susuri:** Koja je bila razlika između ovih zatvora? Da li su se zatvori razlikovali po uslovima ili šta je bilo?

**Seljatin Novosela:** Imali smo trivijalno pitanje, a ja kažem trivijalno jer je bilo besmisleno. Kada vas prebace iz jednog zatvora u drugi, “Koji je zatvor bolji? U Požarevcu ili u Staništu?” Pitanje treba postaviti drugačije, “Koji je zatvor gori?” “Koji je zatvor bolji?” (smeje se). Svi zatvori su isti, to je to.

**Anita Susuri:** Da li ste u to vreme imali kontakt sa porodicom?

**Seljatin Novosela:** Da, naravno. Redovno. Samo u istražnim zatvorima nije bilo redovno, na primer, mesecima nisam imao nikakav kontakt. Ali kad su te poslali u Požarevac ili Niš, zvali su u tim rogovima. Eto, imali ste zakazane posete, imali ste posetu od 30 minuta jednom mesečno, to je to. Moja verenica nije mogla da dođe jer nije bilo dokaza da smo vereni, venčani. Četiri godine, očigledno, nisam mogao da je vidim, to je bilo pravilo. Jedno pismo mesečno, jedna stranica i to je to.

Dakle, uslovi... oni koji su u drugim zatvorima ne razumeju, normalno je, normalno da ne mogu da shvate. Ali zatvorski uslovi... Adem Demači je dao intervju nakon što je izašao iz trećeg zatvora. Jedan Srbin iz Beograda ga je upitao, “Možete li da nam opišete kakav je dan u zatvoru? Samo jedan dan?” Adem Demači je odlično znao turski, a tako je i u novinama. Rekao je, “*Kako bi rekli Turci gjyr da gör*” [govori na srpskom i turskom: “Što bi rekli Turci, pogledaj i razumećeš”] “*Anladin mi?*” [turski: Da li ste razumeli? – obraća se sagovornici].

**Anita Susuri:** Mhm (klima glavom).

**Seljatin Novosela:** “Zatvor se ne može objasniti, zatvor se ne može komentarisati, zatvor se ne može analizirati, zatvor se doživljava.” Ako kažu istinu. Ne govori to i to, samo pusti. Na primer, svinjsko uvo bi bilo ovako {objašnjava veličinu rukama} puno kose, prljavo. Tu su stavljeni neki truli kupus, i to si dobio. Morao si da jedeš, da preživiš. Bacio si svinjsko uvo u smeće. Oprao si taj kupus, posolio i malo ulja ako si ga imao. Ili bi stavljali svinjske nokte u pasulj, a ti si sklanjao svinjska kopita i jeo sve ostalo. Zatvor se ne može objasniti. Zatvor se ne može objasniti. Neću da se zgrozite.

Jednog dana su došle devojke iz ministarstva, rekao sam, “O devojke, ne pričajte bajke. Prištinski zatvor mora biti vraćen u predašnje stanje. Ovi improvizovani toaleti moraju biti uklonjeni. Mi smo vršili nuždu u kofi.” Bile su noše, ne sećaš se, davno je to bilo. Noša, čista i plastična, odvratno. Ali kada čovek ustane, on se olakša. Danas nema životinja, u zoološkim vrtovima se ne ponašaju prema životinjama onako kakao se Srbija ponašala prema nama. Da te teraju da pred svima vršiš nuždu. Zašto su to radili? Da te ponize, da ti oduzmu dostojanstvo, da ti oduzmu ličnost.

Stoga je tretman zatvorenika, posebno Albanaca, bio nezamisliv. Ja sam, na primer, držan sam u zatvoru u Prizrenu 14 meseci. Ja sam to tražio, tražio sam to sam. Otišao sam do direktora zatvora i

rekao, “Svi puše.” Jedan Božur [je pušio], bio je Srbin iz Beograda i pušio je neki Zodiak koji je bio ovaliki {objašnjava dužinu rukama}. Jedan je popušio cigaretu, doneli su je u kutijama za košulje. Troje ljudi puši duvan. Prozor je bio veliki kao fotografija Adema Demaćija, da ne zaprljam fotografiju, čak i manji. U junu, julu, avgustu legli biste na stomak da biste provukli nos kroz razmak od pet milimetara između vrata i poda da biste dobili kiseonik. Oni su te zapravo trovali. Da ne govorim o neopranim nogama, prljavštini i prljavštini koja se tamo nakupila.

Otišao sam kod direktora zatvora ‘78. i rekao, “Direktore,” rekao sam, “Ne vraćam se u ćeliju,” rekao je, “Bog te blagoslovio!” Rekao sam, “Bog tebe blagoslovio! Morate da me stavite u samnicu.” “Ali zašto? Ti si veoma tih,” rekao je, “ne praviš probleme sa čuvarima, ne praviš probleme meni kao direktoru, ne praviš probleme sa ostalim zatvorenicima,” rekao je, “treba mi da napišem nešto. Istina je da sam ja trenutno vaš šef, ali imam i ja šefove. Moram da opravdam zašto si u ćeliji,” “Reci im da ne podnosim dim, ne podnosim prljavštinu, ne podnosim prljavštinu.” “Ali ne možemo da te stavimo u ćeliju samog.” Rekao sam, “Ako ne, biće problema.” “Šta ćeš da uradiš?” Rekao sam, “Štrajkovaću gladu.” “Koliko dana nećeš da jedeš?” “Neću da jedem,” rekao sam, “koliko god bude potrebno. Tri dana, u nedelji, mesec dana, uopšte neću da jedem. Moraćete da me vodite u bolnice, infuzije, nevolje. Moraćete to da dozvolite.”

Za istražne zatvore postoje dve posete mesečno. “Kada dođe moja porodica,” rekao sam, “neću ići u posetu, a vi ćete morati da ih dovedete u moju ćeliju, što zakon ne dozvoljava, ili ćete morati da objašnjavate da sam bolestan, i u kojoj bolnici, ili da sam mrtav i da im date leš. Sada imamo problem,” rekao je, “Hajde da se dogovorimo, ti,” rekao je, “ostani. Neću pisati nikakvo pismo. Ali kada zatvorski inspektori dođu u posetu i otvore vrata i pitaju te, kaži da si imao problem sa drugim zatvorenicima i da si juče popodne doveden ovde. Kad me budu pitali u kancelariji bez tebe, reći ću da je imao problem sa drugim zatvorenicima, nismo to još prijavili, a ja ga još nisam kaznio u ćeliji. Imamo li dogovor?” Ja sam rekao da. Tamo sam ostao 14 meseci. Kao Veliki brat (smeje se) katastrofa, šteta je kad ih vidim.

**Anita Susuri:** Da li ste požalili što ste tražili da ostanete sami?

**Seljatin Novosela:** Ne, ja sam to tražio, zašto bih se kajao? Tamo sam čitao najmanje deset do 12 sati dnevno. Čitao sam sve kosovske novine *Rilindja*,<sup>27</sup> *Shkëndija*, *Fjala*, *Jeta e Re*, *Përparimi*, *Epoka e Re* i uvek sam naručivao tri novine iz Beograda: *Politika*, *Borba*, *Novosti*. Koja god knjiga bila objavljena, ako me neko poseti i ne donese paket knjiga, taj dan je za mene bio... Nije me bilo briga da li ima kobasice, belog sira ili sira, nije me zanimalo. Knjige. Zato je Aljbin Kurti rekao nešto mudro, jer je on pametan momak, rekao je, “Kvalitet čitanja u zatvoru,” rekao je, “ne može se porediti ni sa jednim drugim čitanjem.” I to je istina. Provodio sam preko 95 posto svog vremena čitajući i bio sam u miru. Kako sam bio miran, znam (smeje se). Tako. Pušten sam 15. juna ‘79. i tada sam se vratio u život...

<sup>27</sup> *Rilindja*, prve novine na albanskom jeziku u Jugoslaviji, prvobitno štampane 1945. kao nedeljne novine.

**Anita Susuri:** A kako su bila suđenja?

**Seljatin Novosela:** Izvinite?

**Anita Susuri:** Da li ste imali advokata, na primer? Kako je tekao proces suđenja?

**Seljatin Novosela:** Nikada nisam želeo advokata. Ali prema zakonu, za ozbiljne prekršaje ne možete ići na suđenje bez advokata. Sud ga imenuje i daje taksu. Ali advokati na političkim suđenjima, da li znate šta oni rade? Uzimaju honorar i idu kući. Zato što se politički zatvorenici osuđuju pre nego što im se sudi. Presuđuje im komitet, policija, UDBA, samo zovu svedoke, pitaju ih, pričaju svoje priče, a te priče ništa ne znače. Na primer, kada je Adem Demači osuđen treći put 6. januara ili februara, mislim da je to bilo '76, u zakonu postoji termin koji se zove konačna izjava [alokucija]. Bilo da vas osude na mesec, šest godina ili da vas pogube, to se zove konačna izjava, to je pravna terminologija.

Pitali su Adema Demačija, "Šta imaš da kažeš za svoju konačnu izjavu?" Rekao je, "Reći ću da sam prvi put radio samo zato što nisam znao više i organizovao sam samo zato što nisam znao više. Cilj je bio ujedinjenje sa Albanijom. Ovog puta nisam ništa uradio, nisam imao vremena, pre nekoliko dana sam izašao iz zatvora." Bio je jedan gad iz Prizrena, Durmiš Kaćinaj [alb. Durmish Kaqinaj], sudija, koji je rekao, "Ako je u redu, ići ću," jer nisu išli u sud u Prištini, "ići ću da sudim Adem Demačiju." I kad mu je presudio, odmah su ga unapredili.

Albanci koji su bili gori od *shkije* na vlasti takmičili su se da dobiju položaje. Ove stvari treba reći, treba naglasiti. A istina je da je to bilo strašno suđenje. Bili nas je 19 zatvorenika, imali smo 19 policajaca i imali smo 19 članova porodice. Svako od nas je imao lisice na rukama, povezan sa policajcem. Nisi se mogao usuditi da pogledaš levo ili desno. Oni koji su pušili nisu smeli, a ako bi nekome trebalo svetlo od prijatelja, policija bi mu je upalila.

Tokom poslednje izjave Adema Demačija, rekao je, "Ona devojka koja piše tamo, zapiši ovo. Nisam ništa uradio za ovo vreme, ni Seljatin ni Osman, dvojica ili trojica prijatelja koje vidim ovde i kojima ste sudili. Ni ja sa njima nisam ništa uradio. Želite da znate moje mišljenje, moje političko uverenje, reći ću vam. Dok se ne oslobode Kosovo i albanski krajevi pod jugoslovenskom okupacijom, neće biti mira u Jugoslaviji, u regionu, u Evropi. Imajte ovo na umu."

Ovaj put neću ostati jer sam drugi put ostao oko četiri godine sa Ademom Demačijem, a ovaj treći put nisam ostao. Prijatelji su ga pitali tokom zatvora, "Zašto *bac*? Zašto si to morao da kažeš? Mogao si da ćutiš, zar nisi mislio da je dovoljno što ti se sudi?" "Kunem se, znao sam da će me osuditi na 15 godina. Kako da platim 15 godina? I drugo, mi imamo dušu, nisam mogao da umrem u zatvoru i da im dozvolim da misle da sam se predomislio," i tako dalje. Onda posle oslobođenja '80-ih, počele su

demonstracije '81.<sup>28</sup> Ponovo su me uhapsili, ali ne kao organizatora. Držali su me dva-tri meseca u zatvorima i tako dalje.

**Anita Susuri:** Do koje godine ste bili uključeni u ovaj pokret? U ovim tajnim pokretima [*Illegale*]<sup>29</sup> koji su postojali?

**Seljatin Novosela:** Tajnim pokretima? Rekao sam vam. Godine 1964, 1968. i kasnije u nekim ne baš dobro organizovanim pokretima, ali od '64. do onoga što se zvalo demokratija '90-ih, sve vreme sam bio uključen u underground pokrete. Onda su došle devedesete, druga vremena, drugačije okolnosti. Sada, ne bi vas strpali u zatvor što zahtevate Republiku Kosovo, to je jednostavno postalo pitanje slobode govora. Bio sam član Centralnog saveta Demokratskog saveza Kosova [DSK],<sup>30</sup> predsednik prištinskog ogranka. 1992. godine, kada su održani prvi parlamentarni i predsednički izbori, bio sam član te skupštine, znači sa [Ibrahimom] Rugovom i drugima.

Potrudili smo se da uradimo mnogo tokom ovih godina, a verujem da su to bile naporne, iscrpljujuće i bolne godine. Ali politički pokreti nikada nisu bili ono što smo želeli da postignemo. Uvek smo pravili miran pokret, skoro tužan. Miran pokret čekanja, miran pokret sedenja, miran pokret tišine. Nismo napravili aktivan mirni pokret. Jer autoritet koji su politički zatvorenici i Demokratski savez na čelu sa Rugovom imali od '90-ih do '96-te bio je takav da ste mogli da gađate u nebo. Imali smo takvu vrstu ovlašćenja, znam.

Pre svega Rugova i ostali, ali Rugova je imao teoriju da ostane, da čeka, da čuti. Napustiti posao? Odustati. Napustiti bolnice? Ostavi ih. Napustiti univerzitete? Zatvori ih. Poslati decu kući? Poslati ih. To je bila katastrofalna politika. Bio sam sa Ibrahimom Rugovom osam godina. Bile su to veoma strašne godine. Ali vremenom je postalo jasno da se ova taktika mora promeniti, da se mora promeniti i da neće funkcionisati bez promene. U stvari, pojavile su se ideje da treba da imamo miran pokret, ali aktivan miroljubiv pokret u stilu Martina Lutera Kinga u Americi, u stilu Gandija [u Indiji].

Ovaj izraz da je pokret bio gandijevsko-rugovski je potpuno netačan. Ovde je to bio kukavički pokret, dok je tamo bio demokratski miroljubiv pokret. Indija, koja je bila kolonija Velike Britanije, šta se dogodilo? Kolonije se drže 99,9 odsto, skoro 100 odsto iz političkih razloga. Svi ratovi koji se danas vode, svi, uključujući i Kosovski rat, vođeni su iz ekonomskih razloga. Ako pošteno pogledate. Sada

<sup>28</sup> 11. marta 1981. razbijen je tanjir u studentskoj menzi izražavajući nezadovoljstvo lošim studentskim uslovima, nakon čega su se mnogi studenti pridružili okretanju stolova. Događaj je izazvao široke demonstracije predvođene studentima. Zahtev za boljom ishranom i spavaonicama bio je simbol albanskog zahteva za jednakim tretmanom u Jugoslaviji.

<sup>29</sup> Konstelacija podzemnih militantnih grupa koje su se borile za odvajanje Kosova od Jugoslavije i ujedinjenje sa Albanijom za vreme Titove Jugoslavije.

<sup>30</sup> Alb. *Lidhja Demokratike e Kosovës* - Demokratski savez Kosova. Prva politička partija Kosova, koju je 1989. godine, kada je ukinuta autonomija Kosova, osnovala grupa novinara i intelektualaca. DSK je brzo postao partija-država, okupljajući sve Albance, i ostao jedina partija do 1999. godine.

Gandi, sa svojim sandalama, sa belim platnom, sa kozom, sa kozjim mlekom, filozof svoje vrste. Roba bi, prema istoriji, stizala sa deset brodova iz Engleske, gotove stvari, hrana, posteljina, odeća za prodaju. Samo im je rekao, "Ne iskrcavajte brodove naših okupatora, ostavite ih." I onda? Ostale bi dan, nedelju, mesec, pokvarile bi se, istekao bi im rok.

Sada, da bi na silu uzela primarnu robu poput banana, pamuka, vune, rude i minerala, britanska policija bi ih utovarila na brodove za preradu. "Nemojte da ih tovarite." Bili su blokirani. Demonstracije, stotine policajaca, hiljade razdvojenih, prebijenih, gaženih. Rekao bi, "Ne okreći se, neka te tuku." Ovo se pretvorilo u pokret... Zapravo, najjača imperija tog vremena, kao Amerika, kada je Amerika udarila... Čuo sam od Adema Demaćija, sabiranje, oduzimanje, množenje, deljenje, sve je bilo jednako nuli. Mogli smo da stvorimo aktivan miroljubiv pokret na Kosovu. Bio sam među izazivačima problema, zajedno sa Ademom Demaćijem i Ramom Bujom, ali nam nije išlo.

Došlo je vreme kada je trebalo mešati karte. Kada su došle karte drugog pokreta, postao je oružani pokret. Pod kojim uslovima? Nijedan. Nema nikakvih uslova. Bez šanse za pobedu. Ali, na našu sreću, naša velika sreća je bila da su ove godine čekanja, kako su Rekhep Kosja [alb. Rexhep Qosja] i mnogi drugi to zvali, imale pozitivan ishod. Kažu da svako dobro ima loše, ali i svako loše ima dobro. Sada se desilo da se ustanak, OVK rat na Kosovu, nije dogodio kada se dogodio u Hrvatskoj, Sloveniji ili Bosni. I dogodila su se tri događaja od globalnog značaja. Šta su Albanci mogli da urade? Biti ubijen. Ali ne ginete samo da biste umrli, već ste ubijeni da biste imali uticaj.

## Treći Deo

**Seljatin Novosela:** U Vukovaru. Video sam. U bolnici su *shkije* pogubili sve u Vukovaru. Počupali su infuzije... u bolnicama su ubijani Hrvati, uništavali Vukovar, zbrisali ga potpuno pred očima sveta. Šta se desilo? Onda je došlo Sarajevo. Mesecima su *shkije* bombardovale Sarajevo jer je to pre svega muslimanski grad. Video sam u međunarodnim filmovima, dete je uzelo tri komada parketa iz stana i stavilo ih u šporet. Majka ga je prekorila, "Zašto tri komada parketa? Stavi samo jedan," da preživite. Oni su bombardovani, masakrirani, a Evropa je samo posmatrala.

Treći i sam vrh je bila Srebrenica. Nema muškarca, nema žene, nema starca, nema starice, nema dece, svi mladići. Masakrirani su zbog Evrope. Nakon Vukovara, Sarajeva i Srebrenice, čaša je bila puna. Da je bilo, da ne ulazim u politiku jer nije zabavno, ali da je bilo misije, da je bilo pozitivnog efekta, to su bila upravo razmišljanja i stav Rugove da ovde nema rata, nema masakra, ubiće sve nas. I imao sam ga kao kolegu i profesora i imao mnogo odnosa, ali se nikada nisam apsolutno slagao sa njim. Vrlo kulturni i veoma obrazovan kao čovek, ali politički, to je bila sramota.

Kada su se tamo desile ove tri stvari, proglasili su nezavisnost, Hrvatska i Slovenija i sve, ja sam u to vreme bio predstavnik jedne poznate slovenačke firme u Škofji Loki. Poslednji put kada sam putovao putovao sam između naših aerodroma, Skoplje-Zagreb. U Zagrebu smo iznajmili auto jer su granice bile zatvorene. Bombardovan je Bernik u Ljubljani. Napravili su miran otpor, izašla je vojska, naravno *shkije*. Kad su izašli iz kasarne jer su vojskom komandovale *shkije*. E sad, Slovenci, pošto su poznati politički narod, šta su uradili? Isključili su im struju, vodu, hranu i zalihe.

Zato su mirni pokreti imali ovaj efekat, da su počeli ranije, bilo bi veoma rizično. A onda je došao rat. U ratu sam bio predsednik Saveta za vanredne situacije, koji je bio veoma važan sektor za logistiku, ali i za smeštaj onih kojima su kuće spaljene, a siročad otišla sa ženama i svima ostalima. Ali, posebno za snabdevanje rata, osim naoružanja, naravno. Obezbedili smo pokriće, hranu, odeću, lekove, gorivo, vozila, mislim, napisao sam knjigu o tom događaju. A onda je došla sloboda.

**Anita Susuri:** Da li ste bili ovde u Prištini tokom rata?

**Seljatin Novosela:** Izvinite?

**Anita Susuri:** Da li ste tokom rata bili u Prištini?

**Seljatin Novosela:** Da, da.

**Anita Susuri:** Kako vam je bilo?

**Seljatin Novosela:** Istini za volju, ja sam jedno vreme bio ovde za vreme rata, ne pričamo o ratu jer sam pomenuo da, da, jedno vreme, jednostavno je paravojska dolazila sa maskama i izbacivala nas. Svaki pokušaj bekstva ili skrivanja mogao bi da dovede samo do toga da budu uhvaćeni i javno pogubljeni jer su nosili maske. Moja žena je bila sa decom i porodicom. U stvari, jedno vreme sam bio i u Makedoniji. Kasnije sam iz Makedonije bio jedno vreme u Albaniji, ali zbog posla. Dok sam ja bio u Makedoniji, sklonio sam se, mislim da je to bilo odmah posle bombardovanja, trećeg dana.

**Anita Susuri:** Kakav je bio povratak? Šta ste osećali i šta ste videli usput kada ste se vratili? Kakvo je bilo Kosovo? U kakvom stanju?

**Seljatin Novosela:** Ukratko, bilo je ovako, bio je prelaz veka. Na granici je bio kontrolni punkt OVK, vojnici OVK je postavljala barijeru, zatim su bili britanski vojnici, i naravno, nije bilo zvanične granice. Elitne kopnene jedinice su i dalje ulazile na Kosovo iz Makedonije. Na ljudskom, etičkom i moralnom nivou, to je bilo bolno. Video sam masakr. Požurio sam da pobegnem, nisam mogao da podnesem da to vidim, bio sam užasnut, mislim, gledajući šta su radile *shkije* kao što sam ja video.

Samo *shkije* su plaćale putarinu, a mi smo bili organizovani u autobusima. Bili smo u kolima, ali ja nisam imao auto jer su mi sve uzeli. Bitno je da smo bili u Prištini, bili smo na Kosovu. Sa otvorenim prozorima, sa nacionalnom zastavom, sa američkom zastavom, sa pesmom, uz klicanje... A znate li šta su *shkije* radile? Sada, pre nego što smo postali Turci, pre nego što smo postali Albanci, pre nego što smo postali Bugari, mi smo ljudi. Humanost je važnija od nacionalnosti. Možeš biti jako dobar Turčin, ali si niko ako nisi dobar čovek. Mora se prvo biti ličnost, čovek. Onda ide ostali, kakva vera, kakva nacionalnost. Osetio sam sažaljenje.

Autobusi, kamioni, traktori sa decom, sa malim *shkijama* uplakani, uplašeni, majke im zaklanjaju oči... od Veternika ka Srbiji bežali su tim putem, dok smo mi ulazili sa Amerikom i NATO na nebu. Elita na terenu, čime smo dolazili? Automobilima, autobusima. Mi smo ulazili u slobodno Kosovo, u slobodnu Prištinu, dok su oni bežali, bežali, bežali. Prestravljeni, oči te dece, nikada neću zaboraviti, pune straha. Zašto? Zato što su znali šta su uradili na Kosovu.

Prvi put su im rekli očevi i dedovi, prvi put su *shkije* doživele takav neuspeh, nikada ranije. Ni u Prvom svetskom ratu, ni u Drugom svetskom ratu, nikad. Nekada su se spasavali, pomagali jedni drugima da pobjegnu. *Shkije* obučeni u čaršave da pobjegne. Ali u ovom haosu, komšije su ubijale komšije, palile jedni drugima domove. Moja trospratna kuća u blizini Dodone bila je policijska stanica i bordel. Ko je ovo uradio? *Shkije* iz komšiluka. Kada smo se tog dana vratili, možete zamisliti šta se dogodilo u policijskoj stanici. Čak su rekli da zapale i poslednju kuću, ali je, na sreću, nisu spalili.

Engleske jedinice, kada su ušle, ne sećaš ih se [obraća se osobi koja vodi intervju] ispred su bila tri policajca, vojnici, a ne policajci, vojnici, trojica sa automatskim puškama, a još trojica pokrivaju leđa. Oni su osigurali svoja leđa, a oni su svoje. Oni su obezbeđivali prednje, a ostali zadnje. Engleska vojska. Ni muva nije mogla da prođe kroz njih. Oni su se povlačili. E sad, jedan od ovih *shkija*, koga smo poznavali, prvi put, prvi put, znao sam da nikada nije govorio albanski. Ali on je rekao mojoj ženi, "Komšinice, došla si?" Moja supruga, divna, nežna, ljubazna žena koja nikada nije imala priliku da razgovara sa *shkije* kao sa komšijama i nije imala potrebe. Ali kada je videla šta su uradili, on je upitao, "Jesi li došla?" Kad mi je rekla... nemaš pojma šta je pitao, "Došli smo, ali šta čekaš, zašto ne ideš u Srbiju?" Šta bih više mogao reći?

Njegov sin je bio inženjer, sin specijalista hirurga. Ovaj specijalista je za vreme rata išao u uniformi, lekar u uniformi paravojnih formacija. U našem komšiluku, u roku od 24 sata, ni *shkije*, ni dece, niko nije ostao. Ja sam iz sela Mašunaj, u celom našem selu, osim bunara koje nisu mogli da uklone jer su betonski, sve su spalili, sravnili sa zemljom. Kada su se *shkije* povukle, šta su uradili Albanci? Spalili su sve što su *shkije* imale i zaključio bih jednim zapažanjem.

Moj stric, pokojni Isak, je živio u Prištini za vreme rata, kada su pobjegli, bio je iz sela. Kada je video da su putevi do sela otvoreni, rekao je, "Moje krave su ostale u selu," jer je sa njim bila njegova porodica, i rekao je, "Idem da proverim šta se desilo, da li su umrle, ili ako je neko nešto slomio." Bio je to veoma



interesantan trenutak, politički značajan, ali i istorijski. Rekao je, “Kad sam ušao u autobus za Vučitrn, video sam paravojske, *shkije*, decu, neke pijane, neke plaču, neke govore, ‘Gde ćemo, šta ćemo?’” Rekao je, “Bio sam šokiran onim što sam tamo video,” depresivno stanje, dok su bežali.

Bio je tu komšija mog ujaka, pripadnik paravojske u uniformi, jer su *shkije* u selu Mašunaj tečno govorile albanski, sa albanskim akcentom. Njihove kuće su bile licem u lice, samo reka između. Rekao mu je, “Isak Makšuni,” rekao je, “pogrešio si.” Isak je odgovorio, “Možda, stvarno.” Komšija je nastavio, “Trebalo je da sačekaš još dva-tri dana. Vidiš kaos na Kosovu po autobusima,” rekao je, “mi bežimo, a vi,” rekao je, “bežali ste i vraćate se, a mi,” rekao je, “bežimo da se nikada ne vratimo na Kosovo. Pet krava koje si imao u štali, uzeo sam tvoje krave u svoju štalu. Idi uzmi tri ili četiri moje krave, uzmi ih sve. Vi imate pet sinova i dve kuće, ja imam dvospratnicu i jednu trospratnicu, znate. Hoću da kažem, nemojte ih spaljivati.” Vidite, on je govorio u ime kosovskih *shkija*, “Odlazim, ako se ikada vratim, a neću, možete ih zadržati. Ne, ne, nemojte ih spaljivati jer ti trebaju za sinove, jer smo mi,” rekao je, “patili jer smo poludeli kao narod.”

Ovo je jedno od najmudrijih zapažanja koje je *trezan* [govori na srpskom] *shka* mogao da izgovori. Ono što su *shkije* uradile u prošlom ratu je bez presedana. Onda, posle nekoliko dana, moj ujak je rekao, “Šta da radimo? Oni spaljuju sve.” “Rekao bih ti, ujače, ne odvajaj se. Ako se odlučiš da pališ, ukloni sve, obriši sa lica zemlje.” Rekao je, “Uzeo sam krave, svoje i njegove, a mi smo uzeli traktor.” Rekao sam, “Predložio bih da se ne ostavlja nikakav trag.” Kada je otišao da ga spali, oni su već posekli drveće i napravili od njih ogrev. *Shkije* su imale dva domaćinstva, jedno sa kamenim zidom debljine metar, drugo sa zidom od cigle debljine metar, a zidove su spalili. Za dva metra oko bunara skinuli su kamenje koliko su mogli i opustošili ga. Danas selo koje je nekada imalo više od polovine stanovništva *shkije* nema ni jednu *shku*.

Doći će dan, moja žena i ja, ima restoran gde se baš dobro priprema riba u [restoranu] Kalifornija, rekla je, “Ovo selo je malo dalje,” rekao sam, “tamo je Babin most,” *shkije* bi odatle mogle, ali nemaju kud. Danas na Kosovu nije ostala ni jedna *shka*. Zašto? Zato što su počinili zverstva. Nagrađeni smo, ne u smislu poklona ili odlikovanja. Ali mi smo nagrađeni kao rezultat naših napora kao nacije, kao žrtva. Ah, ‘81 (smeje se).

**Anita Susuri:** Htela sam da se vratim u ‘81, pošto ste spomenuli zatvor ‘81. Da li se to desilo zbog demonstracija ili kako?

**Seljatin Novosela:** Meni?

**Anita Susuri:** Da.

**Seljatin Novosela:** Apsolutno nisam bio ni u jednoj aktivnosti ‘81. Nisam učestvovao ni u jednoj organizaciji. Istina je samo da sam izašao na demonstracije. Bila je čak i jedna pomalo trivijalna



epizoda. Neko je došao, kao glasnik, i rekao, “Seljatine Novosela, nemoj da izlaziš jer si 24 sata pod prismotrom UDBE i ako te vide u gradu, uhapsiće te.” Ali kada sam video šta se dogodilo, *Ramiz Sadiku* je to uzeo, Trepča je uzela, *Obiliq* je uzeo, radnici sa uniformama, sa šlemovima, imali su neke male sekire, kao alat za rad. Zapravo, u gradu nije bilo ni *shka*, ni *shkina*, ni policije. Demonstranti su tamo zauzeli.

Tog dana sam rekao sebi, naravno, bio bih najsrećnija osoba na svetu da sam tog dana umro od radosti. Kada sam video Prištinu u rukama demonstiranata i... ali onda su policijske i vojne snage krenule sa oružjem, od pištolja do automatskog oružja, od tenkova, od oklopnih vozila, od helikoptera, od aviona. Prema međunarodnim konvencijama, vojnim avionima je bilo zabranjeno da lete na malim visinama i da izazovu, kako su to nazivali, pucanje vazdušne membrane, što se dešavalo kada je brzina aviona bila veća od brzine zvuka, izazivajući nezamislivu eksploziju, kao zvuk. Suzavac, naravno. Video sam tu situaciju.

Izašao sam na ulicu i video oko 100, možda 500 devojaka i dečaka oko kuće Adema Demačija. Adem Demači je služio svoju treću zatvorsku kaznu. Ove hiljade ljudi je skandiralo, “Adem Demači, Adem Demači, Adem Demači,” a ja sam mislio u sebi ne razgovarajući ni sa kim, “Jesi li ikada video Adema Demačija? Ne. Da li ste ikada provodili vreme sa Ademom Demačijem? Ne. Da li ste ikada uradili nešto sa Ademom Demačijem? Ne.” Oni su stvorili svog heroja. Navijali su za svog heroja. Ali ko god je video demonstracije iz ‘81, video je dovoljno i pre i posle, osim ako nije bilo svetskog čuda, demonstracije iz ‘81 su bile masovne u smislu učesnika i demonstiranata. Tog dana u Prištini su poginule četiri osobe, u Uroševcu dvoje, u Vučitrnu dvoje, a stotine povređeno. Napisao sam knjigu o demonstracijama iz ‘81.

Iste noći sam uhapšen. Istina, znao sam da ćemo biti uhapšeni jer smo imali devet hapšenja, mene, braću, nećake. I svaki put kada se nešto desilo, bilo je blizu naših vrata (smeje se). Bio sam siguran da će uhapsiti jednog od nas. Ali takva opsada se nikada ranije nije dogodila. Gledao sam staru kuću, bila je na dva sprata, sad ima još jedan, gledao sam noću kroz prozor i video sam red ljudi koji su leđima okrenuti kući, svi sa šlemovima i sa automatskim oružjem. Policija je napunila dvorište.

Uvek sam bio fasciniran nošenjem revolvera, uvek, uvek. Kao student imao sam revolver. Iscrtao sam revolver, mislim, takav kakav jeste, izrezao sam ga nožem. Nastavio sam rezbariti i rezbariti. Toliko sam se time bavio da kada sam video revolver ovde, uopšte nije ličio na revolver. Imao sam veliku knjigu na ćirilici, *Izabrana dela Marksa i Engelsa* [govori na srpskom] i nosio sam je sa sobom na fakultet. Ko god ga je našao u biblioteci, video bi da imam pištolj u Marks i Engelsovoj knjizi. Bio sam fasciniran time. Nikad ga nisam ispalio (smeje se), ali mi se dopadalo da ga imam sa sobom.

Čak i tokom demonstracija '68,<sup>31</sup> imao sam ga sa sobom, bila je jedna umetnica, Safete Rogova, divna žena, i videla je da želim da ga izvučem, i rekla je, "Ma nemoj, ubiće sve nas," "Pa šta da radim?" "Daj mi ga," "A ti?" Rekla je, "Sakriću to jer ako te uhvate..." i stavila ga je u torbu. Tada je bila student. Nakon što sam izašao iz zatvora, donela mi je revolver. Mislim, imao sam taj revolver. Sada sam video da sam okružen. Videla sam čudo iz '81, i hteo sam da pucam sa prozora jer nisu mogli da me vide. Mislio sam, bar ću ih ubiti dvoje-troje jer nisu mogli da me vide (smeje se).

Rekao sam svojoj majci, "Majko," rekao sam, "došao je kraj. Ubiću ih tri ili četiri odavde." "Oh," rekla je, "ne radi to, sine moj, jer nas ima 20 u porodici," mislim, imao sam ćerku i sina, sestre i braću, sve. Ali imao sam zatvorsku odeću. Par debelih pantalona, zvali smo ih zatvorskom odećom, i bio sam siguran da je to bilo poslednje zbogom kad sam video grad u rukama [đaka], a većeg vrha nije bilo. Onda, kad sam sišao dole, htela sam da se pozdravim sa članovima porodice, naravno, deca su spavala, Valjon i Donika, ali moja žena, moja majka i sestre su bile budne.

Bio je jedan nitkov, Ibush Klokoći [alb. Ibush Kllokoqi], kojeg su se otarasili nakon rata, i to im je jako dobro prošlo. Moja ćerka Donika, koja je lekar, me je pitala, "Zašto kažeš da je to baš dobro, tata?" "Bilo im je jako dobro, kćeri moja, veoma dobro," [upitala je] "Jesi li ti to uradio?" "Ne." Radio Kosova i Radio Televizija Kosova javili su te noći da je ubijen, a rekli su, "Braća Selatin i Sabri Novosela su imali slavljeničku večeru u Tirani kada su čuli da je ubijen agent UDBE Ibus Klokoći."

Moja ćerka je odmah pozvala telefonom, "Tata, je li istina?" "O dušo, smiri se, ja sam te noći bio u Prištini, a ne u Tirani. Ali dobro je što su to uradili." "Zašto je to dobro?" "Zato što je ubijanje agenta UDBE kao hodanje po cveću na nebu." "Jesi li ti to uradio?" "Ne bih to uradio." Zašto? Ja bih ga uhapsio, dao bih mu advokata, da je bolestan, lečio bih ga, otvorio istragu, pozvao svedoke, prikupio dokaze o njegovim zločinima i sudio bih mu. Nikad ga ne bih ubio. Po prirodi sam takav. Ali da je ubijen, oni su to dobro uradili, dobro su to uradili.

E sad, kako su nas odvodili otkako smo bili mnogo, kasnije sam saznao. Izgleda da nisu imali lisice, vezali su nas lancima kao pertle. Da ne pobegnemo, pričvrstili su nas bravom. Noću su nas negde vodili. Vezali su me za Avnija Ljamu [alb. Avni Lama], poznatog profesora. Ovo su bila [ulična] skretanja Badovca, noću nismo mogli da vidimo, ali imao sam osećaj. Bio je krug Srpske specijalne jedinice, a mi smo bili u kamionu, verovatno vojnom. Jedan od naših saputnika je rekao, "Zapali." Kada je zapalio cigaretu, ovo je dijalog koji ja nisam čuo, drugi je rekao, "Što si zapalio [govori na srpskom]." Da me ubedi da će nas pogubiti, bio sam siguran. Ali, on je rekao, "Pa neka bre, poslednja želja u životu neka zapali čovek [govori na srpskom]" (smeje se). Ubeđivali su me da će nas ubiti i ne može biti jasnije. Jesam li se uplašio? Nimalo. Jer mladi i budale su isti.

<sup>31</sup> Tokom oktobra i novembra 1968. organizovane su mnoge demonstracije albanskog stanovništva širom Kosova. Glavni zahtev je bio da se prizna pravo Kosova na samoopredeljenje. Prve i najmasovnije demonstracije organizovane su u Prizrenu 6. oktobra 1968. Ove demonstracije su završene ispred Prizrenske lige, gde je prvi put javno artikulisan zahtev za Republikom Kosovo.

U međuvremenu, pomalo diskretno, jedan od njih kaže drugom, “*Gde će da bude streljanje?*” [govori na srpskom], znači dogovor gde će nas streljati. U tom trenutku su stvari dostigle vrhunac. Sada sam ispitao situaciju i rekao profesoru Avniju Ljami, koji je bio stariji, “Profesore,” rekao sam, “Uskoro ću početi da pevam.” “Tišina!” [rekao je]. Iskreno, pod uticajem albanskih filmova (smeje se), i sa partizanima, i sa četnicima, i sa vojnicima, i sa Nemcima. Došlo mi je da pevam, ali nisam znao koju pesmu, nažalost...

**Anita Susuri:** Niste mogli da se setite.

**Seljatin Novosela:** Nisam mogao da se setim. Hteo sam da pevam da bi mi se pridružili. Rekao je, “Tiho, kakva pesma!” Zamislite, kada smo izašli iz zatvora, pričali smo svoje priče, on je bio jedan od najpoznatijih vaspitača, a imao je još jedan kvalitet, bio je veoma zgodan, kao princ. I zamislite, rekao je, “Ušao sam u kupatilo,” rekao je, “tu je bila policija,” živeo je u stanu, sada je preminuo. “Lupali su po vratima, ja nisam otvorio, lupali su po vratima, ‘Razvalićemo, otvorite!’ Znao zašto ih nisam pustio unutra?” Rekao sam, “Ne, *bac*, ne.” Rekao je, “Prokletstvo, nisam mogao pravilno da vežem kravate.” Zamislite, ako sada pričate ove priče, neko bi mogao pomisliti da je to ludost.

Specijalna [jedinica] policije ga je vodila da bude zatvoren i suđen, možda čak i pogubljen, a on je rekao, “Prsti su mi bili vezani, hteo sam da zavežem dobru kravatu u kupatilu i da izađem da mi stave lisice.” Drugim rečima, ovi ljudi nisu shvaćeni kako bi trebalo da budu. Nije da ih hvalim, ali vojnike razumeju samo drugi vojnici do kraja, a političke zatvorenike razumeju samo... možda mislite, ni umetnike, ni umetnike ne razumeju svi. Dakle, hteo sam da kažem... dakle, ‘81. dogodilo se čudo, nešto što se nikada više nije pominjalo u istoriji.

Dakle, kao što kažem, moji prijatelji i ja, čak i članovi moje porodice i naše žrtve pre i posle nas, imamo samo jednu utehu, samo jednu satisfakciju koja se ne može nadoknaditi ni novcem, ni položajem, ni bogatstvom, ni bilo čim... Danas, čak i da grad Prištinu ogradite kineskim zidom, potpuno ga ogradite i date mi ključeve grada, to mi ne pričinjava ono zadovoljstvo koje čini sloboda Kosova. Jedina uteha nam je sloboda Kosova.

Dakle, kada je došao premijer, kada je počela prijava za obeštećenje, bilo je jasno da sam ja popunio prvu prijavu 00001 za Adema Demaciju, a on je rekao, “Premijeru,” Hašim Tači [alb. Hashim Thaçi]<sup>32</sup> je tada bio premijer, “država Kosovo nema obavezu prema političkim zatvorenicima, mi smo svoj deo posla uradili. Srbija nam je dužna.” A onda je premijer rekao, “*Bac Adem*,” rekao je, “nismo došli da vam nadoknadimo patnju i žrtve, oni se ne mogu nadoknaditi, platiti ili nadoknaditi uopšte. Kao vlada, mi smo zahvalni za ono što ste svi uradili,” rekao je on, “sa ovih 5,5 miliona [eura] koje smo izdvojili za vas, samo smo želeli da pokažemo da smo mi kao institucije Kosova zahvalne, to je sve. Ne shvatajte to kao kompenzaciju, nemojte to shvatiti kao reparaciju.” To je istina.

<sup>32</sup> Hašim Tači [alb. Hashim Thaçi] (1968), Lider OVK na Konferenciji u Rambujeu 1999. godine, osnivač i lider Demokratske partije Kosova (PDK), više puta je bio premijer, a 2016. godine izabran je za predsednika Kosova.

Zato kažem da se svi zajedno možemo udobno osećati. Bio sam u američkoj ambasadi pre nekoliko dana, nemam te onlajn razgovore, skoro nikad nisam razgovarao, ali su rekli, "Imamo prekid," to je bilo nešto sa ambasadorom. I pre nego što sam otišao, otišao sam da zakažem termin i izašli su neki momci, samo ih je Bog mogao stvoriti, svaki visok oko 1,90 metara, zgodni, zdravi i u američkim uniformama obezbeđenja. Bio je to užitak za dušu. I kada su videli da želim da izađem iz auta, [to je] američka disciplina, "Unutra, molim vas, unutra, nema razgovora, unutra," jer su bili Amerikanci.

Nije šala kao ovde gde psuju policiju, ponekad čak i pale stvari, kao što je Vetëvendosje<sup>33</sup> nekada radilo! Ili ih sad ošamare, to je sramota. Zašto? Ne vole državu. Možeš biti policajac, ali ne vređaj. Kad imaš uniformu, ti si država, zato imaš autoritet i zato te treba poštovati, ceniti i voleti. Zašto? Zato što predstavljate državu Kosovo. A kad sam ušao unutra, reči su omekšale, i smirile se. Ispostavilo se da je zet mog prijatelja Hadži Zibaja [alb. Haxhi Zybjaj] iz Prizrena, koga sam ranije pomenuo.

Rekao je, "Znam te... tako-tako, u zatvorima, ovde, ovde, ovde," rekao je, "Ali mi ostali," rekao je, "ne radimo dovoljno." Rekao sam, "Dobro si," rekao sam, "odlično," rekao je, "Blago tebi," rekao sam, "Što se mene tiče," rekao sam, "ulepšao si mi dan. Pre svega, videti te tako zgodnog, videti te tako elegantnog, videti te u američkoj uniformi," rekao sam, "samo što sam te video ispred američke ambasade," rekao sam, "ulepšao si mi dan. Ali kad znam," rekao sam, "da te iza, samo asfalt deli, bilo je to jednom..." Znaš li koju sam grešku napravio? Vidite li, uopšte nismo popili kafu. Zašto se smejete? Zašto niste tražili kafu?

**Anita Susuri:** Nije problem, popili smo kafu (smeje se).

**Seljatin Novosela:** Ne sa mnom.

**Anita Susuri:** (smeje se).

**Seljatin Novosela:** A ja sam rekao, "Iza nas," rekao sam, "imamo kasarnu koja se zvala Maršal Tito, a danas je Adem Jašari," rekao sam, "Moji prijatelji i ja ne želimo više." Bilo mi je zadovoljstvo razgovarati [sa vama].

**Anita Susuri:** Gospodine Seljatin, samo sam htela da zaključim o '81 koju ste spomenuli, kako se to završilo? Niste pogubljeni, ali gde ste odvedeni?

**Seljatin Novosela:** Ja lično? To nije važno. Odveli su me u zatvor u Gnjilanu, držali u izolaciji mesec dana. Odatle su me odveli u zatvor u Mitrovici, držali u izolaciji još mesec dana, a onda sam došao kući i to je to.

---

<sup>33</sup> Alb. *Lëvizja Vetëvendosje* - Pokret *Samoopredeljenje* je politička partija na Kosovu koja nosi akronim LVV. Orijentisan je ka principima socijaldemokratije, progresivizma i albanskog nacionalizma.

**Anita Susuri:** A da li ste bili srećni što niste pogubljeni?

**Seljatin Novosela:** Šta?

**Anita Susuri:** Da li ste bili srećni što niste pogubljeni?

**Seljatin Novosela:** Nikada nisam razmišljao o tome. Te noći sam rekao, pred prijateljima, ne mogu da vas zovem prijateljima jer ste jako mladi i ne poznajemo se, ali govorim kao da sam pred prijateljima. Te noći sam bio veoma, veoma spreman emocionalno, mentalno, duhovno da budem pogubljen. Zašto? Svako ima trenutak, kažu. Kad sam video Prištinu kako sam je video, ispred odbora, ispred skupštine, ispred policije, ispred UDB-e, nema *shka*, samo helikopteri, tenkovi na uglovima, gore avioni, dole Albanci, svojim očima sam video slobodu. Video sam da možete ubiti ovu naciju, možete ih ubiti, možete ih zatvoriti, ali oni se neće vratiti. Oni su se opredelili za svoju slobodu. Demonstracije '81 su najsvetlija stvar koju su Albanci ikada uradili, uz mnoge druge aktivnosti. Stoga sam izašao iz zatvora, radio, živeo i napredovao.

**Anita Susuri:** Gospodine Seljatin, hvala vam puno na izdvojenom vremenu, na intervjuu.

**Seljatin Novosela:** Bilo mi je zadovoljstvo, bilo mi je zadovoljstvo.

**Anita Susuri:** Takođe.